

Sprawozdanie z działalności Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa w roku 2019

1. SPRAWY ORGANIZACYJNE

1.1 Podstawy prawne

Społeczny Komitet Odnowy Zabytków Krakowa (dalej: SKOZK) działał w 2019 roku w oparciu o:

- *Ustawę z dnia 18 kwietnia 1985 roku o Narodowym Funduszu Rewaloryzacji Zabytków Krakowa* (Dz. U. z 1985 r. Nr 21 poz. 90, Dz. U. z 2009 r. Nr 157 poz. 1241);
- *Regulamin Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa* (przyjęty Uchwałą Nr 7/2001 SKOZK z dn. 4 grudnia 2001 roku ze zmianami wprowadzonymi Uchwałą Nr 1/2008 SKOZK z dn. 19 lutego 2008 roku, Uchwałą Nr 8/2008 SKOZK z dn. 11 grudnia 2008 roku, Uchwałą Nr 6/2009 SKOZK z dn. 22 grudnia 2009 roku, Uchwałą Nr 4/2012 SKOZK z dn. 15 marca 2012 roku, Uchwałą Nr 9/2016 SKOZK z dn. 2 lipca 2016 roku);
- *Program i kierunki działania Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa* (przyjęte Uchwałą Nr 7/2014 SKOZK z dn. 8 listopada 2014 roku ze zmianami wprowadzonymi Uchwałą Nr 10/2016 SKOZK z dn. 2 lipca 2016 roku i Uchwałą Nr 6/2018 z dn. 19 marca 2018 roku);
- *Zasady finansowania prac w obiektach zabytkowych ze środków Narodowego Funduszu Rewaloryzacji Zabytków Krakowa* (przyjęte Uchwałą Nr 6/2016 Prezydium SKOZK z dn. 17 czerwca 2016 roku ze zmianami wprowadzonymi Uchwałą Nr 20/2016 Prezydium SKOZK z dn. 11 października z 2016 roku, Uchwałą Nr 4/2017 Prezydium SKOZK z dn. 28 marca 2017 roku, Uchwałą Nr 17/2017 Prezydium SKOZK z dn. 12 września 2017 roku, Uchwałą Nr 2/2018 Prezydium SKOZK z dn. 12 kwietnia 2018 roku, Uchwałą Nr 11/2018 Prezydium SKOZK z dn. 12 lipca 2018 roku, Uchwałą Nr 19/2018 Prezydium SKOZK z dn. 7 listopada 2018 roku, Uchwałą Nr 2/2019 Prezydium SKOZK z dn. 8 marca 2019 roku i Uchwałą Nr 5/2019 Prezydium SKOZK z dn. 30 maja 2019 roku);
- *Porozumienie z dnia 24 czerwca 2016 roku w sprawie współpracy w zakresie nadzoru i kontroli nad wykorzystaniem dotacji z budżetu państwa w ramach Narodowego Funduszu Rewaloryzacji Zabytków Krakowa* zawarte między Kancelarią Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, SKOZK i Małopolskim Urzędem Wojewódzkim w Krakowie.

1.2 Skład osobowy

W skład SKOZK w dniu 1 stycznia 2019 roku wchodziło 114 członków.

Z głębokim żalem pożegnaliśmy zmarłego 30 lipca 2019 roku członka SKOZK Pana Leszka Elektorowicza.

Stan osobowy Komitetu w dniu 31 grudnia 2019 roku wynosił 113 członków.

1.3 Zebrania Plenarne

W 2019 roku odbyło się jedno Zebranie Plenarne SKOZK.

18 marca w klasztorze Franciszkanów – Komitet podsumował i ocenił działalność w roku poprzednim, przyjął sprawozdanie z przebiegu odnowy zabytków Krakowa w roku 2018, przyjął plan rzeczowo-finansowy odnowy zabytków Krakowa na 2019 rok ze środków Narodowego Funduszu Rewaloryzacji Zabytków Krakowa (dalej: NFRZK) i dokonał aktualizacji wieloletniej prognozy finansowej NFRZK oraz wydłużenia okresu objętego prognozą do roku 2023. Zebranie Plenarne ustaliło także zasady i tryb ubiegania się przez beneficjentów Funduszu o zmianę kwalifikacji zadania jednorocznego przewidzianego do realizacji w 2019 roku na przedsięwzięcie wieloletnie etapowane w latach 2019–2020 lub 2019–2021 – odnośnie do tych zadań, które zostały uwzględnione w planie odnowy zabytków Krakowa na rok 2019 w zakresie rzeczowo-finansowym mniejszym od wnioskowanego w trybie konkursowym. Społeczny Komitet postanowił również o nowelizacji *Regulaminu Biura SKOZK* w związku ze zmianą struktury organizacyjnej Kancelarii Prezydenta RP. W związku z rezygnacją z członkostwa w Komisji Rewizyjnej SKOZK prof. Józefa Nykła Zebranie Plenarne powołało w skład teje Komisji ks. prałata Marka Głównię.

Uchwały przyjęte na posiedzeniu w dniu 18 marca 2019 roku:

- Nr 1/2019 w sprawie sprawozdania z wykonania prognozy finansowej Narodowego Funduszu Rewaloryzacji Zabytków Krakowa za 2018 rok;
- Nr 2/2019 w sprawie sprawozdania z realizacji planu odnowy zabytków Krakowa za rok 2018;
- Nr 3/2019 w sprawie zmiany wieloletniej prognozy finansowej Narodowego Funduszu Rewaloryzacji Zabytków Krakowa – wydłużenia okresu objętego prognozą do 2023 roku i objęcia dofinansowaniem przedsięwzięć wieloletnich etapowanych Narodowego Funduszu Rewaloryzacji Zabytków Krakowa na lata 2019–2021;
- Nr 4/2019 w sprawie planu rzeczowo-finansowego odnowy zabytków Krakowa na 2019 rok ze środków Narodowego Funduszu Rewaloryzacji Zabytków Krakowa;
- Nr 5/2019 w sprawie zatwierdzenia sprawozdania z działalności Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa w roku 2018 oraz udzielenia absolutorium Prezydium i komisjom problemowym;
- Nr 6/2019 w sprawie zapewnienia ciągłości przedsięwzięć rewaloryzacyjnych podejmowanych w 2019 roku;
- Nr 7/2019 w sprawie zmiany Regulaminu Biura SKOZK;
- Nr 8/2019 w sprawie zmian w składzie Komisji Rewizyjnej SKOZK.

1.4 Prezydium

Zgodnie z *Regulaminem SKOZK* pieczę nad bieżącą działalnością Komitetu sprawowało jego Prezydium.

Prezydium SKOZK odbyło w 2019 roku 6 posiedzeń w dniach: 8 marca, 30 maja, 4 lipca, 9 września, 29 października i 10 grudnia. Prezydium oprócz spraw bieżących zajmowało się również odrębną tematyką wiodącą. I tak:

8 marca Prezydium przyjęło dokumenty do przedłożenia Zebraniu Plenarnemu. W pierwszej kolejności były to przedstawione przez Joannę Florkiewicz-Kamieniarczyk, dyrektor Wydziału Rewaloryzacji Zabytków Krakowa i Dziedzictwa Narodowego Małopolskiego Urzędu Wojewódzkiego w Krakowie (dalej: WRZKiDN MUW): sprawozdanie za rok 2018 z wykonania prognozy finansowej NFRZK i z realizacji planu odnowy zabytków Krakowa, a także projekt planu rzeczowo-finansowego odnowy zabytków Krakowa na 2019 rok ze środków NFRZK. Prezydium postanowiło również o przedstawieniu Zebraniu Plenarnemu zaprezentowanego przez Dyrektora Biura SKOZK Macieja Wilamowskiego projektu uchwały Zebrania Plenarnego o zmianach w wieloletniej prognozie finansowej NFRZK, uwzględniających wydłużenie horyzontu prognozy do 2023 roku (w związku z przewidzianą w *Zasadach finansowania prac w obiektach zabytkowych ze środków NFRZK* możliwością ogłoszenia naboru trzy- lub czteroletnich projektów kluczowych), a także uwzględniających modyfikację zasad oceny wniosków o dofinansowania z NFRZK składanych do priorytetu operacyjnego „IV. Obiekty mieszkalne i usługowe” (ograniczenie wagi kryterium „Ranga obiektu w kompozycji urbanistycznej” i wprowadzenie nowego kryterium „Zgodność zadania z założeniami strategicznymi zawartymi w *Programie i kierunkach działania SKOZK*”). Prezydium postanowiło również o przekazaniu Zebraniu Plenarnemu projektu uchwały w sprawie zapewnienia ciągłości przedsięwzięć rewaloryzacyjnych podejmowanych w 2019 roku oraz projektu uchwały w sprawie dostosowania zapisu *Regulaminu Biura SKOZK* do zmiany nazw i zakresów zadań jednostek organizacyjnych Kancelarii Prezydenta RP. Prezydium wprowadziło zmiany w *Zasadach finansowania prac w obiektach zabytkowych ze środków NFRZK* o charakterze technicznym. Przewodniczący SKOZK prof. dr hab. Franciszek Ziejka przedstawił projekt sprawozdania z działalności SKOZK w roku 2018. Prezydium z rozczarowaniem przyjęło brak widocznych postępów w zabezpieczeniu przechowywanych w złych warunkach zbiorów prywatnego Muzeum Czynu Niepodległościowego przy al. 3 Maja 7 w Krakowie. W trakcie posiedzenia wspomniano postać zmarłego 27 grudnia 2018 roku ks. biskupa Tadeusza Pieronka, członka SKOZK w latach 2001–2008.

30 maja Prezydium przyjęło zmiany w *Zasadach finansowania prac w obiektach zabytkowych ze środków NFRZK* w zakresie m.in. stosowania przepisów o opłacie skarbowej do wniosków o przyznanie dofinansowania z NFRZK oraz uwzględnienia szczególnej rangi dwóch nowych Pomników Historii (zespołu opactwa Benedyktynów w Tyńcu i zespołu Kopca Kościuszki z otoczeniem). Prezydium wysłuchało informacji dyrektor WRZKiDN MUW Joanny Florkiewicz-Kamieniarczyk w sprawach bieżących związanych z realizacją planu rzeczowo-finansowego odnowy zabytków Krakowa ze środków NFRZK, dokonało korekty planu i aktualizacji wieloletniej prognozy finansowej. Prezydium zapoznało się z ogłoszoną w mediach inicjatywą Zarządu Transportu Publicznego w Krakowie w sprawie budowy linii tramwajowej mającej biec w bezpośredniej bliskości Wawelu ulicami Podzamcze i Straszewskiego. Po wysłuchaniu opinii prof. Jana K. Ostrowskiego, dyrektora Zamku Królewskiego na Wawelu, Prezydium uznało za stosowne wystąpić do Prezydenta Miasta

Krakowa w sprawie zaniechania tej inicjatywy z uwagi na szkody, jakie linia tramwajowa może przynieść Wawelowi, a także innym zabytkom, w tym Domowi Długosza.

4 lipca Prezydium zapoznało się z informacją dyrektora WRZKiDN MUW Joanny Florckiewicz-Kamieniarczyk o realizacji planu rzeczowo-finansowego odnowy zabytków Krakowa ze środków NFRZK po pierwszym półroczu. Zaawansowanie realizacji planu uznano za prawidłowe. Dokonano korekty planu i aktualizacji wieloletniej prognozy finansowej. Przyjęto wzory formularzy wniosków o dofinansowania z NFRZK oraz ustalono składy zespołów sterujących, dokonujących wstępnej oceny wniosków o przyznanie dofinansowania z NFRZK do zadań przeznaczonych do realizacji w roku 2020 i do przedsięwzięć wieloletnich etapowanych na lata 2020–2021 i 2020–2022. Małopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków dr hab. Monika Bogdanowska przedstawiła opinię o kierunku dalszych prac związanych z realizacją projektu kluczowego NFRZK w dolnym kościele Pijarów. W jej ocenie poczynione dotąd odkrycia i dokonana przez badaczy reinterpretacja pierwotnych założeń architektury i wystroju wnętrza każą rozważyć położenie silniejszego nacisku w ostatnim etapie realizacji projektu, a także w ramach jego kontynuacji w najbliższych latach, na przywrócenie dolnemu kościołowi w szerszym wymiarze funkcji kultowych – jako ośrodka kultu Męki Pańskiej. Dotychczasowy program prac i projekt aranżacji wnętrza kładł akcent na jego docelowe funkcje wystawienniczo-kulturalne. Ponadto prof. Monika Bogdanowska zwróciła uwagę na konieczność szerszego zaangażowania finansowego ze strony Gminy Kraków w utrzymanie i remonty konserwatorskie Cmentarza Rakowickiego.

9 września w ramach bieżących działań Prezydium oceniło realizację planu, dokonało jego korekty oraz zaktualizowało wieloletnią prognozę finansową NFRZK na lata 2018–2023. Prezydium uzgodniło również treść krytycznego stanowiska wobec pomysłu wdrożenia w ramach budżetu obywatelskiego Dzielnicy I Stare Miasto na rok 2019 realizacji pomysłu tzw. kieszonkowego parku sąsiedzkiego na skwerze przylegającym do zabudowań klasztoru Augustianów u zbiegu ulic Paulińskiej i Augustiańskiej jako szkodliwie ingerującego w zabytkowy kontekst zachowanych fortyfikacji historycznego miasta Kazimierza. Treść stanowiska Prezydium SKOZK w tej sprawie została przekazana Prezydentowi Miasta Krakowa. Prezydium zaakceptowało także formę pisemnego wystąpienia do Prezydenta Miasta Krakowa o poniechanie inicjatywy budowy linii tramwajowej u stóp Wawelu. Do przekazania ostatniego wystąpienia jednak nie doszło, gdyż w związku z negatywnym stanowiskiem Wojewódzkiego Rady Ochrony Zabytków władze miasta poinformowały opinię publiczną o odejściu od zamiaru budowy nowej linii.

29 października Prezydium zapoznało się z informacją dyrektora WRZKiDN MUW Joanny Florckiewicz-Kamieniarczyk o zaawansowaniu realizacji planu odnowy zabytków Krakowa ze środków NFRZK po trzech kwartałach, dokonało korekty planu i aktualizacji wieloletniej prognozy finansowej. Stan realizacji planu uznano za prawidłowy. Przedmiotem dyskusji był dotychczasowy przebieg i perspektywy dalszej rewaloryzacji wnętrza kościoła Bożego Ciała na Kazimierzu. Zwrócono uwagę na wyraźne w ostatnich latach spowolnienie postępów prac w tym obiekcie, mimo wyrażanej wielokrotnie przez SKOZK gotowości udzielenia dysponentowi obiektu wsparcia finansowego odpowiadającego randze tego zabytku.

10 grudnia dokonano ostatniej w roku korekty planu odnowy zabytków Krakowa i aktualizacji wieloletniej prognozy finansowej NFRZK.

Prezydium SKOZK w 2019 roku przyjęło następujące uchwały:

W dniu 8 marca:

- Nr 1/2019 w sprawie przyjęcia dokumentów do przedłożenia Zebraniu Plenarnemu na posiedzeniu w dniu 18 marca 2019 roku;
- Nr 2/2019 w sprawie zmian w Zasadach finansowania prac w obiektach zabytkowych ze środków NFRZK;

W dniu 30 maja:

- Nr 3/2019 w sprawie zmiany wieloletniej prognozy finansowej NFRZK na lata 2019–2023;
- Nr 4/2019 w sprawie niezbędnych korekt w planie rzeczowo-finansowym odnowy zabytków Krakowa;
- Nr 5/2019 w sprawie zmian w Zasadach finansowania prac w obiektach zabytkowych za środków NFRZK;
- Nr 6/2019 w sprawie zmiany w składzie Komisji Informacji i Inicjatyw Społecznych SKOZK;

W dniu 4 lipca:

- Nr 7/2019 w sprawie zmiany wieloletniej prognozy finansowej NFRZK na lata 2019–2023;
- Nr 8/2018 w sprawie oceny realizacji planu rzeczowo-finansowego odnowy zabytków Krakowa po pierwszym półroczu 2019 roku i niezbędnych korekt w planie;
- Nr 9/2019 w sprawie określenia wzorów formularzy wniosków o przyznanie dofinansowania z NFRZK;
- Nr 10/2019 w sprawie składu osobowego zespołów sterujących priorytetów operacyjnych II–V NFRZK;

W dniu 9 września:

- Nr 11/2019 w sprawie zmiany wieloletniej prognozy finansowej NFRZK na lata 2019–2023;
- Nr 12/2019 w sprawie niezbędnych korekt w planie rzeczowo-finansowym odnowy zabytków Krakowa;

W dniu 29 października:

- Nr 13/2019 w sprawie zmiany wieloletniej prognozy finansowej NFRZK na lata 2019–2023;
- Nr 14/2019 w sprawie oceny realizacji planu rzeczowo-finansowego odnowy zabytków Krakowa po trzech kwartałach 2019 roku i niezbędnych korekt w planie;

W dniu 10 grudnia:

- Nr 15/2019 w sprawie zmiany wieloletniej prognozy finansowej NFRZK na lata 2019–2023;
- Nr 16/2019 w sprawie niezbędnych korekt w planie rzeczowo-finansowym odnowy zabytków Krakowa.

1.5 Komisje problemowe i zespoły sterujące priorytetów operacyjnych

Komisje problemowe SKOZK, tj.:

- Komisja Programowania i Oceny Realizacji,
- Komisja Finansowa,
- Komisja Prawno-Organizacyjna,
- Komisja Informacji i Inicjatyw Społecznych,
- Komisja Ochrony Krajobrazu Kulturowego Krakowa

wykonywały w 2019 roku zadania przewidziane w *Regulaminie SKOZK*, w tym przygotowywały niezbędne informacje, wnioski, analizy i opinie o projektach uchwał władz Komitetu.

Działalność **Komisji Programowania i Oceny Realizacji** opisana jest niżej w pkt 2.2 sprawozdania.

Działalność **Komisji Finansowej** opisana jest niżej w pkt 3 sprawozdania.

Działalność **Komisji Prawno-Organizacyjnej**: w 2019 roku Komisja zebrała się na 6 posiedzeniach: 5 marca, 28 maja, 3 lipca, 6 września, 28 października i 9 grudnia.

Przewodniczący Komisji Prawno-Organizacyjnej **dr hab. Piotr Dobosz** opiniował na bieżąco sprawy przedkładane przez Przewodniczącego SKOZK i Biuro SKOZK, w tym zwłaszcza w zakresie zmian w *Zasadach finansowania prac w obiektach zabytkowych ze środków NFRZK*.

Komisja Ochrony Krajobrazu Kulturowego Krakowa w 2019 roku działała pod przewodnictwem **prof. dra hab. inż. Kazimierza Flagi**. W okresie objętym sprawozdaniem odbyło się jedno posiedzenie Komisji – w dniu 12 czerwca. Posiedzenie poświęcone było roli mostów w kształtowaniu krajobrazu kulturowego i zostało przeprowadzone w formule seminarium z udziałem zaproszonych gości-ekspertów. We wprowadzeniu do tematyki posiedzenia prof. Kazimierz Flaga podkreślił, że mosty jako dzieła inżynieryjne wpływające zasadniczo na kształt otoczenia oraz będące istotnym czynnikiem rozwoju miast powinny łączyć cechy trwałości i użyteczności z wysokimi walorami estetycznymi. W trakcie posiedzenia wygłoszono referaty: „Historia mostowych przepraw przez Wisłę w Krakowie” (mgr inż. Jerzy Hydzyk), „Ocena architektoniczno-konstrukcyjna istniejących mostów przez Wisłę w Krakowie” (dr inż. Karol Ryż), „Rola aktualnych mostów przez Wisłę w Krakowie w kształtowaniu krajobrazu kulturowego miasta” (dr inż. arch. Krzysztof Wielgus).

Komisja Informacji i Inicjatyw Społecznych w 2019 roku działała pod przewodnictwem pani **Liliany Sonik**. W okresie objętym sprawozdaniem odbyło się jedno posiedzenie Komisji, w dniu 21 października. Posiedzenie poświęcone było ochronie jerzyków w zabytkowym Krakowie i miało charakter otwarty; wzięli w nim udział przedstawiciele mediów, dysponentów wybranych zabytków (kościół Mariacki, Zamek Królewski na Wawelu, Muzeum Krakowa, Muzeum UJ, kościół św. Józefa w Podgórzu), Polskiego Towarzystwa Ornitologicznego, Towarzystwa na rzecz Ochrony Przyrody oraz służb konserwatorskich na czele z Małopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Punktem wyjścia do dyskusji było wystąpienie pana Adama Gatniejewskiego z Poznania, który w formie prezentacji omówił specyfikę gatunkową jerzyków, w tym jego zwyczaje lęgowe, a także zagrożenia wynikające z likwidowania miejsc ich gniazdowania w trakcie remontów zabytków architektury. Pan Piotr

Białko, konserwator dzieł sztuki, podzielił się doświadczeniami zdobytymi podczas konserwacji elewacji kościoła Świętego Krzyża w Krakowie. Pan Piotr Skrzyński, kierownik działu dotacji Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Krakowie, przedstawił warunki ubiegania się o dofinansowania z Funduszu na prace konserwatorskie sprzyjające przywróceniu tradycyjnych miejsc gniazdowania jerzyków w przestrzeni zabytkowych elewacji. Wśród konkluzji posiedzenia wskazano: konieczność koordynacji współpracy pomiędzy środowiskami konserwatorów i ekologów (docelowo programy prac konserwatorskich przy zabytkach stanowiących tradycyjne miejsce gniazdowania jerzyków winny być konsultowane z ornitologiem); konieczność rozpoznania skali problemu poprzez inwentaryzację miejsc gniazdowania jerzyków; konieczność uczulenia służb konserwatorskich na proponowane przez inwestorów rozwiązania konserwatorskie i budowlane odnośnie zabytków stanowiących tradycyjne miejsca gniazdowania jerzyków.

W 2019 roku prowadziły w ramach SKOZK działalność **zespoły sterujące priorytetów operacyjnych NFRZK**. Działalność zespołów w zakresie rozpatrzenia wniosków o przyznanie dofinansowań na rok 2019 została opisana w sprawozdaniu z działalności SKOZK za rok 2018, natomiast w zakresie rozpatrzenia wniosków na rok 2020 opisana jest niżej w pkt 2.1 sprawozdania.

1.6 Biuro SKOZK

Za obsługę organizacyjną Zebrania Plenarnego, Prezydium, komisji problemowych, zespołów sterujących priorytetów operacyjnych i zespołów roboczych Komitetu, za przygotowywanie projektów uchwał, dokumentów i korespondencji SKOZK, a także za nabór i weryfikację formalną wniosków o dofinansowania z NFRZK odpowiadało **Biuro SKOZK** finansowane ze środków Kancelarii Prezydenta RP.

Pracami Biura kierował dyrektor **Maciej Wilamowski**. W Biurze w dniu 31 grudnia 2019 roku zatrudnionych było na podstawie umowy o pracę 5 osób. Łącznie obsada kadrowa Biura według stanu z dnia 31 grudnia 2019 roku wynosiła 4,4 etatu, w tym: 1 etat dyrektora Biura, 2 etaty pracowników prowadzących bezpośrednią obsługę administracyjno-organizacyjną SKOZK, 1 etat związany z obsługą sekretariatu i 0,4 etatu związanego z obsługą księgową Biura. Jedno pełnoetatowe stanowisko związane z bezpośrednią obsługą administracyjno-organizacyjną SKOZK pozostawało według stanu z dnia 31 grudnia 2019 roku nieobsadzone po odejściu pracownika na emeryturę.

Biuro prawidłowo realizowało zadania, które wynikają z *Regulaminu Biura SKOZK* i bieżących zaleceń władz Komitetu i kierownictwa Kancelarii Prezydenta RP. Dyrektor Biura brał udział z głosem doradczym w posiedzeniach komisji, zespołów sterujących i zespołów roboczych, a pracownicy Biura pełnili funkcje ich sekretarzy.

Biuro odpowiadało za weryfikację pod względem formalnym wpływających wniosków o dofinansowania z NFRZK, prowadziło w tym zakresie korespondencję z wnioskodawcami i sporządzało rejestry wniosków.

W okresie objętym sprawozdaniem Biuro zorganizowało i obsłużyło 38 posiedzeń ciał koleżeńskich SKOZK oraz przygotowało projekty 24 uchwał SKOZK i Prezydium SKOZK. Sekretariat Biura zarejestrował w 2019 roku łącznie z wnioskami o dofinansowania z NFRZK 2168 pism przychodzących i wychodzących (w 2015 roku – 3312, w 2016 roku – 3615, w 2017 – 3289, w 2018 – 2683). Spadek w kolejnym roku ilości korespondencji wynikał z koncentracji

działalności NFRZK w roku 2019 na mniejszej ilości zadań oraz na przyjęciu decyzją SKOZK rozwiązania, zgodnie z którym w ramach priorytetu operacyjnego NFRZK „IV. Obiekty mieszkalne i usługowe” w 2019 roku finansowaniem objęte były wyłącznie kontynuacje przedsięwzięć wieloletnich etapowanych z lat ubiegłych (w 2018 roku nie przeprowadzono w tym zakresie naboru wniosków na rok 2019).

Do zadań Biura SKOZK należała m.in. opieka nad skarbonami NFRZK. Dwie skarboney zlokalizowane są od 1978 roku w Rynku Głównym i na Wawelu, trzecia od roku 2015 w terminalu Portu Lotniczego im. Jana Pawła II w Krakowie-Balicach, czwarta od 2017 roku na zewnętrznym dziedzińcu opactwa w Tyńcu. Środki zgromadzone w skarbonach w całości zasilają rachunek bankowy NFRZK. Zbiórka ma status zbiórki publicznej zarejestrowanej w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji pod numerem 2015/4227/OR i nazwą „Na odnowę zabytków Krakowa – Narodowy Fundusz Rewaloryzacji Zabytków Krakowa”. Łączny przychód ze skarbon w 2019 roku wyniósł **110 124,17 zł** i **był najwyższy w historii** (dla porównania przychód w również rekordowym 2018 roku wyniósł 57.474,10 zł). Za opiekę nad skarbonami i prowadzenie zbiórki odpowiedzialny był pracownik Biura pan Michał Skoczylas.

Dyrektor Biura zgodnie z poleceniami kierownictwa Kancelarii Prezydenta RP brał udział w Warszawie w posiedzeniach komisji sejmowych i senackich poświęconych sprawozdaniu z realizacji budżetu w 2018 roku i projektowi ustawy budżetowej na rok 2020 (18 czerwca, 4 lipca 2019 roku, 16 stycznia, 23 stycznia, 20 lutego 2020). Dyrektor Biura był także członkiem powołanego przez Prezydenta Miasta Krakowa zespołu opiniującego wnioski na rok 2019 o udzielenie dotacji celowej z budżetu Gminy Miejskiej Kraków z przeznaczeniem na prace przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze Gminy Miejskiej Kraków i niestanowiących jej wyłącznej własności. Pozwoliło to na bieżącą koordynację decyzji podejmowanych przez Gminę i SKOZK w celu uniknięcia sytuacji, w której niektóre działania byłyby niepotrzebnie dublowane.

Działalność Biura SKOZK w zakresie informacji i edukacji opisana jest niżej w pkt 5.1 sprawozdania.

2. DZIAŁALNOŚĆ PROGRAMOWA I W ZAKRESIE OCENY REALIZACJI

2.1 Działalność zespołów sterujących priorytetów operacyjnych

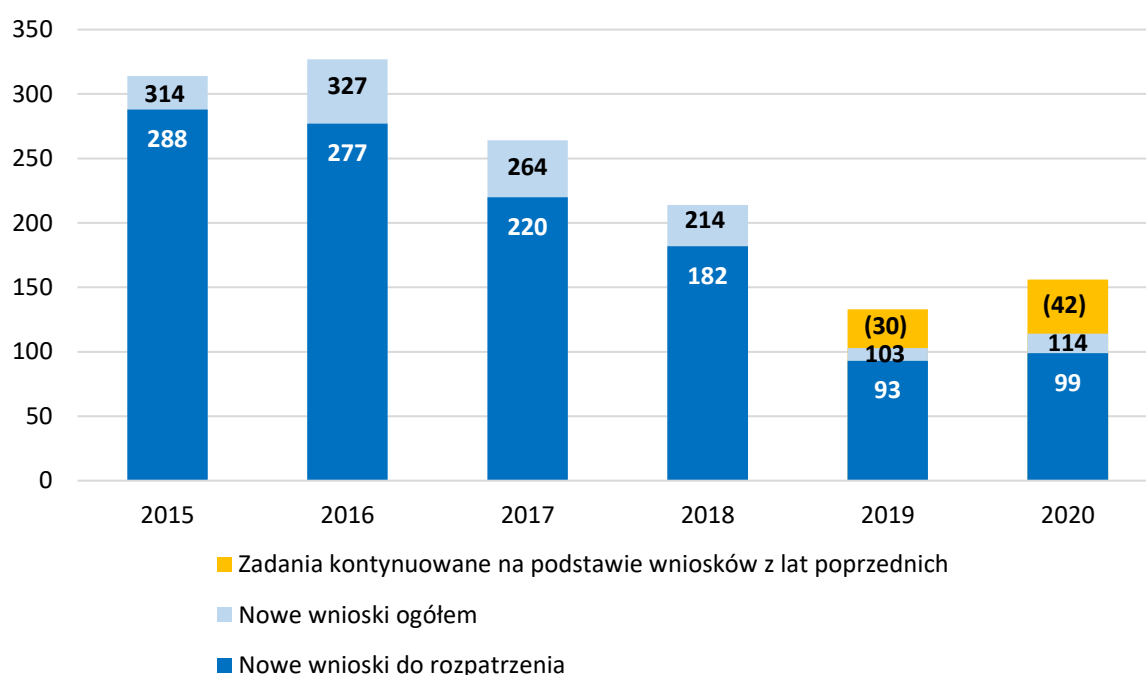
Działanie **zespołów sterujących priorytetów operacyjnych** NFRZK służyło przygotowaniu materiałów do projektu planu rzeczowo-finansowego odnowy zabytków Krakowa w roku 2020 ze środków NFRZK. Podstawą pracy zespołów były wnioski dysponentów zabytków o przyznanie dofinansowań z NFRZK, założenia ujęte w Uchwale Nr 11/2016 SKOZK z dnia 2 lipca 2016 roku w sprawie przyjęcia wieloletniej prognozy finansowej Narodowego Funduszu Rewaloryzacji Zabytków Krakowa na lata 2016–2019 wraz z jej późniejszymi aktualizacjami oraz założenia strategiczne zapisane w dokumencie *Program i kierunki działania SKOZK*.

Łącznie do SKOZK do 12 marca 2020 roku (tj. do dnia zamknięcia wszystkich rejestrów wniosków) wpłynęło **114 wniosków o przyznanie dofinansowania** w roku 2020 i latach następnych, z czego do rozpatrzenia zostało zakwalifikowanych **99**. W porównywalnych okresach lat poprzednich napłynęło: na rok 2015 – 314 (do rozpatrzenia 288), na rok 2016 –

327 (do rozpatrzenia 277), na rok 2017 – 264 (do rozpatrzenia 220), na rok 2018 – 214 (do rozpatrzenia 182), na rok 2019 – 103 (do rozpatrzenia 93).

Na spadek liczby wniosków wpływ miały dwa czynniki. Pierwszym było wprowadzenie od 2018 roku formuły przedsięwzięć wieloletnich etapowanych NFRZK, umożliwiającej uzyskanie w drugim i trzecim roku realizacji prac dofinansowania bez ponawiania wniosku. Drugim czynnikiem była obserwowalna w analizowanym okresie zmiana praktyk po stronie wnioskujących, którzy skłaniają się coraz silniej ku konsolidowaniu różnych działań przy zabytku w ramach pojedynczych zadań i odpowiadających im pojedynczym wniosków o dofinansowanie. Wpływ na to miała polityka SKOZK, który otrzymując w przeszłości dwa lub trzy wnioski na dany rok dotyczące tego samego obiektu wybierał często do objęcia dofinansowaniem tylko jedno zadanie.

Wykres 1. Liczba wniosków o przyznanie dofinansowania z NFRZK w poszczególnych latach według stanu przed przyjęciem rocznego planu rzeczowo-finansowego

Z 99 wniosków podlegających rozpatrzeniu 10 wniosków dotyczyło projektów kluczowych objętych obowiązującymi promesami SKOZK i miało jedynie charakter techniczny – wnioski te nie podlegały ocenie zespołów sterujących. Z pozostałych 89 wniosków 5 wniosków wpłynęło w trybie interwencyjnym po 1 stycznia 2020 roku w terminie uniemożliwiającym objęcie ich oceną przez zespoły sterujące. Tym samym ocenie przez zespoły w ramach priorytetów operacyjnych II–V poddane zostały 84 wnioski.

Nieznaczny wzrost liczby wniosków w stosunku do roku poprzedniego wynikał z przeprowadzenia – po rocznej przerwie – naboru wniosków w ramach priorytetu operacyjnego „IV. Obiekty mieszkalne i usługowe”. Liczba wniosków złożonych w naborze wniosków wpisała się w długofalową politykę SKOZK. Realizacji tej polityki służyło wprowadzenie od roku 2018 formuły przedsięwzięć wieloletnich etapowanych, w ramach których dofinansowanie na kolejny rok beneficjent uzyskuje po poprawnym rozliczeniu poprzedniego etapu, wyłącznie na podstawie zapisu w wieloletniej prognozie finansowej NFRZK – to jest bez składania nowego wniosku. W formule tej według stanu z 31 grudnia

2019 roku realizowane były **42 przedsięwzięcia przewidziane do kontynuacji w roku 2020**. Ponadto począwszy od naboru wniosków na rok 2017 wprowadzono w ramach poszczególnych priorytetów operacyjnych progi minimalne kosztów netto zadań, poniżej których (za wyjątkiem sytuacji awaryjnych lub zadań projektowych) złożenie wniosku nie jest możliwe („II. Obiekty użyteczności publicznej”: 250.000,00 zł, „III. Obiekty sakralne”: 150.000,00 zł, „IV. Obiekty mieszkalne i usługowe”: 150.000,00 zł; „V. Kaplice grobowe, nagrobki, pomniki cmentarne i zespoły zieleni komponowanej”: 10.000,00 zł dla obiektów cmentarnych i ich grup oraz 150.000,00 zł dla zespołów zieleni komponowanej).

Zgodnie z wymogami § 19 ust. 3 *Zasad finansowania prac w obiektach zabytkowych ze środków NFRZK* Biuro SKOZK zobligowane było w przypadku stwierdzenia we wnioskach uchybień innych niż będące przesłanką do bezwzględnego zwrotu wniosku bez rozpatrzenia wzywać wnioskodawców do dokonania sprostowania lub uzupełnienia wniosku w terminie do 7 dni od otrzymania wezwania. Ogółem Biuro SKOZK przeprowadziło taką korespondencję w przypadku 47 wniosków, w których stwierdzono 102 różnego rodzaju uchybień. Najczęściej popełniane przez wnioskujących błędy dotyczyły: w **37%** przypadków – błędów rachunkowych i uchybień formalnych, w 24% przypadków – nieudokumentowania posiadania pozwoleń niezbędnych do realizacji zadań lub wystąpienia o wydanie takich pozwoleń, w **15%** przypadków – niepoprawnego lub niepełnego wypełnienia wniosków w zakresie informacji o pomocy publicznej *de minimis*, w **10%** przypadków – udokumentowania tytułu prawnego do nieruchomości, w **8%** przypadków – kwalifikowalności wydatków.

Zespoły sterujące priorytetów operacyjnych NFRZK dokonywały oceny wniosków o dofinansowanie z NFRZK przedstawiając listy rankingowe wniosków i rekomendacje, w tym rekomendacje w sprawie przyznania na dane zadanie na wniosek beneficjenta dofinansowania z NFRZK w wysokości ponad 50% koniecznych nakładów. Podstawę pracy zespołów stanowił *Regulamin pracy zespołów sterujących priorytetów operacyjnych NFRZK* nadany Uchwałą Nr 12/2016 Prezydium SKOZK z dnia 2 lipca 2016 roku. Stosowane przez zespoły kryteria oceny punktowej określane są w uchwałach SKOZK o ustanowieniu wieloletnich prognoz finansowych NFRZK. Członkowie zespołów złożyli pisemne deklaracje bezstronności i poufności, a w przypadku powzięcia informacji o istnieniu okoliczności mogącej budzić uzasadnione wątpliwości co do ich bezstronności – pisemne oświadczenia o wyłączeniu się w odpowiednim zakresie z czynności zespołu.

Zgodnie z systemem przyjętym w 2017 roku zespoły sterujące w ramach konkursu o dofinansowanie na rok 2020 rozpatrywały równolegle wnioski dotyczące zadań jednorocznych i przedsięwzięć wieloletnich.

2.1.1 Działalność zespołu sterującego priorytetu operacyjnego „II. Obiekty użyteczności publicznej”

Zespół sterujący priorytetu operacyjnego „II. Obiekty użyteczności publicznej” w zakresie rozpatrzenia wniosków o przyznanie dofinansowań z NFRZK do zadań realizowanych w roku 2020 i przedsięwzięć wieloletnich etapowanych realizowanych w latach 2020–2022 działał w składzie: **dr hab. Bogusław Krasnowolski – przewodniczący**, dr Zbigniew Beiersdorf, dr Beata Biedrońska-Słota, dr hab. Monika Bogdanowska, dr Stanisław Dziedzic, dr hab. Andrzej Gaczoł, dr inż. arch. Jan Janczykowski, inż. arch. Mikołaj Kornecki, doc. dr. hab. Roman Kozłowski, prof. dr hab. Zdzisław Noga, prof. dr. hab. Jacek Purchla, Aldona Sudacka, prof. dr hab. Stanisław Waltoś, Jerzy Zbiegień – członkowie.

W ramach priorytetu operacyjnego wpłynęło do SKOZK **37** wniosków. Biuro SKOZK po przeprowadzeniu weryfikacji wniosków (w tym pod kątem terminowości złożenia, poprawności, kompletności) zakwalifikowało do rozpatrzenia **30** wniosków (w tym 3 wnioski, które zostały złożone w trybie interwencyjnym po 1 stycznia 2020 roku w terminach uniemożliwiających ocenę przez zespół sterujący), **5** wniosków z powodów formalnych zwrócono wnioskodawcom bez rozpatrzenia, a w **2** przypadkach wnioski zostały wycofane przez wnioskodawców.

Zespół odbył 2 posiedzenia poświęcone ocenie wniosków o dofinansowanie (17 grudnia 2019 roku i 20 stycznia 2020 roku).

Efektom prac zespołu sterującego są przyjęte 11 marca 2020 roku listy rankingowe wniosków o przyznanie w ramach priorytetu dofinansowań do zadań realizowanych w roku 2020 i przedsięwzięć wieloletnich etapowanych realizowanych w latach 2020–2022.

Z uwagi na brak wolnych środków w ramach alokacji przewidzianej w 2020 roku w wieloletniej prognozie finansowej NFRZK na realizację działania „II.1 Twierdza Kraków” zespół nie sformułował odrębnej listy rankingowej dla tego działania. W ramach wszystkich podlegających rozpatrzeniu wniosków zespół rekomendował **16** zadań do uwzględnienia w planie rzeczowo-finansowym, **11** zadaniom nie udzielił rekomendacji do umieszczenia w planie rzeczowo-finansowym, w tym w 1 przypadku z powodu wystąpienia okoliczności niepodlegających bezpośrednio ocenie w ramach przyjętych kryteriów punktacji.

2.1.2 Działalność zespołu sterującego priorytetu operacyjnego „III. Obiekty sakralne”

Zespół sterujący priorytetu operacyjnego „III. Obiekty sakralne” w zakresie rozpatrzenia wniosków o przyznanie dofinansowań z NFRZK do zadań realizowanych w roku 2020 i przedsięwzięć wieloletnich etapowanych realizowanych w latach 2020–2022 działał w składzie: **dr hab. Bogusław Krasnowolski – przewodniczący**, dr hab. Wojciech Drelicharz, prof. dr hab. Marcin Fabiański, prof. Grażyna Korpala, ks. dr Andrzej J. Nowobilski, Irena Palca, dr hab. Paweł Pencakowski, ks. prof. dr hab. Jacek Urban, dr hab. Marek Walczak, ks. prof. dr hab. Andrzej Witko, Emil Zeitz.

W ramach priorytetu operacyjnego wpłynęło do SKOZK **26** wniosków. Biuro SKOZK po przeprowadzeniu weryfikacji wniosków (w tym pod kątem terminowości złożenia, poprawności, kompletności) zakwalifikowało do rozpatrzenia **wszystkie złożone wnioski** (w tym 1 wniosek, który został złożony w trybie interwencyjnym po 1 stycznia 2020 roku w terminie uniemożliwiającym ocenę przez zespół sterujący).

Zespół odbył 2 posiedzenia poświęcone ocenie wniosków o dofinansowanie (17 grudnia 2019 roku i 20 stycznia 2020 roku).

Efektom pracy zespołu sterującego jest przyjęta 13 marca 2020 roku lista rankingowa wniosków o przyznanie w ramach priorytetu dofinansowań do zadań realizowanych w roku 2020 i przedsięwzięć wieloletnich etapowanych realizowanych w latach 2020–2022.

Zespół rekomendował **20** zadań do uwzględnienia w planie rzeczowo-finansowym i **1** zadanie do uwzględnienia na liście rezerwowej, a **4** zadaniom nie udzielił rekomendacji do umieszczenia w planie rzeczowo-finansowym z powodu wystąpienia okoliczności niepodlegających bezpośrednio ocenie w ramach przyjętych kryteriów punktacji.

2.1.3 Działalność zespołu sterującego priorytetu operacyjnego „IV. Obiekty mieszkalne i usługowe”

Zespół sterujący priorytetu operacyjnego „IV. Obiekty mieszkalne i usługowe” w zakresie rozpatrzenia wniosków o przyznanie dofinansowań z NFRZK do zadań realizowanych w roku 2020 i przedsięwzięć wieloletnich etapowanych realizowanych w latach 2020–2022 działał w składzie: **prof. dr hab. Jerzy Zdrada – przewodniczący**, dr Zbigniew Beiersdorf, dr hab. Monika Bogdanowska, dr Paweł Dettloff, dr inż. arch. Jan Janczykowski, dr hab. Waldemar Komorowski, doc. em. Andrzej Kurz, Halina Rojkowska-Tasak, dr Andrzej Siwek, arch. Janusz Smólski, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus – członkowie. Powołana w skład Zespołu arch. Krystyna Łyczakowska wyłączyła się z całości prac Zespołu.

W ramach priorytetu operacyjnego wpłynęło do SKOZK **30** wniosków. Biuro SKOZK po przeprowadzeniu weryfikacji wniosków (w tym pod kątem terminowości złożenia, poprawności, kompletności) zakwalifikowało do rozpatrzenia **23** wnioski, **4** wnioski z powodów formalnych zwrócono wnioskodawcom bez rozpatrzenia, a w **3** przypadkach wnioski zostały wycofane przez wnioskodawców.

Zespół odbył 2 posiedzenia poświęcone ocenie wniosków o dofinansowanie (21 lutego i 6 marca 2020 r.).

Efektom pracy zespołu sterującego jest przyjęta 12 marca 2020 roku lista rankingowa wniosków o przyznanie w ramach priorytetu dofinansowań do zadań realizowanych w roku 2020 i przedsięwzięć wieloletnich etapowanych realizowanych w latach 2020–2022.

Zespół rekomendował **16** zadań do uwzględnienia w planie rzeczowo-finansowym, a **7** zadaniom nie udzielił rekomendacji do umieszczenia w planie rzeczowo-finansowym, w tym 1 zadaniu z powodu wystąpienia okoliczności niepodlegających bezpośrednio ocenie w ramach przyjętych kryteriów punktacji.

2.1.4 Działalność zespołu sterującego priorytetu operacyjnego „V. Kaplice grobowe, nagrobki, pomniki cmentarne i zespoły zieleni komponowanej”

Zespół sterujący priorytetu operacyjnego „V. Kaplice grobowe, nagrobki, pomniki cmentarne i zespoły zieleni komponowanej” w zakresie rozpatrzenia wniosków o przyznanie dofinansowań z Narodowego Funduszu Rewaloryzacji Zabytków Krakowa do zadań realizowanych w roku 2020 i przedsięwzięć wieloletnich etapowanych realizowanych w latach 2020–2022 działał w składzie: **Zofia Gołubiew – przewodnicząca**, Michał Koziół, Irena Palca, Waław Passowicz, dr hab. Mieczysław Rokosz, Liliana Sonik, dr hab. Marian Wołkowski-Wolski, Elżbieta Wszyńska – członkowie.

W ramach priorytetu operacyjnego wpłynęło do SKOZK **11** wniosków. Biuro SKOZK po przeprowadzeniu weryfikacji wniosków (w tym pod kątem terminowości złożenia, poprawności, kompletności) zakwalifikowało **10** wniosków do rozpatrzenia (w tym 2 wnioski złożone w trybie interwencyjnym po 1 stycznia 2020 roku), **1** wniosek z powodów formalnych zwrócono wnioskodawcy bez rozpatrzenia.

Zespół odbył 2 posiedzenia poświęcone ocenie wniosków o dofinansowania (5 lutego 2020 roku i 5 marca 2020 roku). W ramach oceny wniosków obejmujących grupy obiektów cmentarnych o zróżnicowanej klasie artystycznej i różnym stanie technicznym zespół dokonał zobiektywizowanej oceny stopnia konieczności wykonania prac konserwatorskich dla

poszczególnych obiektów i przekazał odpowiednie wnioski w trybie roboczym dyrektor WRZKiDN MUW.

Efektom prac zespołu sterującego są przyjęte 12 marca 2020 roku listy rankingowe wniosków o przyznanie w ramach priorytetu dofinansowań do zadań realizowanych w roku 2020 i przedsięwzięć wieloletnich etapowanych realizowanych w latach 2020–2022.

W ramach wniosków nieobjętych działaniami szczegółowymi zespół rekomendował do uwzględnienia w planie rzeczowo-finansowym wszystkie 6 zadań podlegających jego ocenie. Podobnie w ramach listy rankingowej wniosków objętych działaniem „V.1 Cmentarz Rakowicki – księga historii Polski” zespół rekomendował wszystkie 3 zadania podlegające jego ocenie do uwzględnienia w planie rzeczowo-finansowym.

2.2 Działalność Komisji Programowania i Oceny Realizacji

W 2019 roku Komisja zebrała się na 6 posiedzeniach w dniach: 28 lutego, 29 maja, 3 lipca, 4 września, 28 października, 9 grudnia. Pracom komisji przewodniczył dr hab. Bogusław Krasnowolski.

W 2019 roku przyjęty plan rzeczowo-finansowy korygowany był pięciokrotnie. Propozycje korekt opracowywane przez WRZKiDN MUW opiniowane były przez Komisję w zakresie wynikającym z tematyki jej działania, a następnie przedkładane Prezydium SKOZK do rozpatrzenia. Realizując regulaminowy obowiązek czuwania nad właściwym przebiegiem prac finansowanych z NFRZK, członkowie komisji w 2019 roku uczestniczyli w licznych komisjach typowania robót, przeglądu i oceny realizacji oraz odbiorów końcowych w poszczególnych obiektach. Dało to możliwość bieżącej kontroli przebiegu procesu inwestycyjnego oraz konsultacji wykonawców i inwestorów z ekspertami wchodzącymi w skład komisji. Ponadto członkowie komisji zbierali się doraźnie w związku z koniecznością oceny stanu zachowania i potrzeb poszczególnych zabytków w perspektywie ich dalszej odnowy przy udziale środków NFRZK.

5 kwietnia 2019 roku członkowie Komisji zapoznali się na miejscu z założeniami remontu konserwatorskiego muru klasztoru Reformatów przy ul. Reformackiej 4. Członkowie Komisji po zapoznaniu się ze stanem muru i wynikami rozpoznania historycznego nie wnieśli uwag do metody postępowania z murem przyjętej jako podstawa wniosku o dofinansowanie z NFRZK na rok 2019. 11 kwietnia 2019 roku członkowie Komisji zapoznali się z postępem prac przeprowadzanych na terenie klasztoru OO. Dominikanów w związku z realizacją projektu kluczowego NFRZK. Wykonawca prac zaprezentował zebranym odkrycia archeologiczne i architektoniczne dokonane w trakcie prac konserwatorskich oraz przedstawił zakres prac architektonicznych. 13 sierpnia 2019 roku z inicjatywy konwentu Augustianów na Kazimierzu członkowie Komisji zapoznali się w formie wizji lokalnej z potrzebami konserwatorskimi klasztoru.

2.3 Realizacja planu odnowy zabytków Krakowa na rok 2019 ze środków NFRZK

2.3.1 Założenia strategiczne

Podstawowe założenie strategiczne odnowy zabytków Krakowa w roku 2018 zawarte były w dokumencie *Program i kierunki działania Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa* (Uchwała Nr 7/2014 SKOZK z dn. 8 listopada 2014 roku z późniejszymi zmianami).

Zgodnie z tym dokumentem w doborze zadań do planu rzeczowo-finansowego odnowy zabytków Krakowa ze środków NFRZK Komitet dokonywał oceny wartości proponowanych zadań pod kątem zabytkowej i historycznej wartości obiektu i jego wyposażenia, autentyczności zabytkowej substancji i konstrukcji, stanu zachowania (przy priorytetowym traktowaniu zabytków szczególnie zagrożonych), możliwości współpracy z beneficjentem (preferując zadania realizowane przy znaczącym wkładzie finansowym inwestora), a także pod kątem stopnia zaawansowania prac, traktując preferencyjnie zadania kontynuowane.

Zarazem zgodnie z przyjętą strategią Komitet oceniał wnioskowane zadania także pod kątem rangi poszczególnych zabytków w ujętych hierarchicznie kompozycjach urbanistycznych, wśród których najwyższą wartość zachowują zespoły objęte wpisem na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO (Wawel, historyczne centrum Krakowa w obrębie Plant, Kazimierz i Stradom). Niższą wagę w tym kryterium przypisano pozostałym obszarom uznanym za pomniki historii (w zakresie wpisów na listę pomników historii dokonanych zarządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w 1994 roku i rozporządzeniami Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w 2017 roku: terenom pomiędzy Plantami a drugą obwodnicą, osiemnastowiecznemu Podgórzu, dawnemu przedmieściu Wesoła, Kopcu Kościuszki z otoczeniem i opactwu Benedyktynów w Tyńcu), najniższą zaś wagę enklawom na obrzeżach miasta związanym z dawnymi układami wiejskimi, relikdami wiejskiego krajobrazu, zespołami rezydencjonalnymi i sakralnymi oraz zespołami fortecznymi, a także z wybitnymi realizacjami architektonicznymi XX wieku.

Przyjęte założenia strategiczne znalazły swoje odzwierciedlenie w zasadach oceny wniosków przez zespoły sterujące. W przypadku zadań związanych z zabytkowymi budynkami (priorytety II i III), a także z zespołami zieleni komponowanej (priorytet V) przedmiotem oceny eksperckiej (stanowiącej do 65% ogółu punktów możliwych do otrzymania przez wniosek) była wartość artystyczna, historyczna lub naukowa chroniona w ramach danego zadania (do 25% punktów), konieczność wykonania prac wynikająca ze stanu substancji zabytkowej (do 20% punktów) i ranga obiektu w układzie urbanistycznym (do 20% punktów). Dla tego ostatniego kryterium przyjęto zróżnicowane górne i dolne limity punktacji dla poszczególnych obszarów – przy zachowaniu preferencji dla Wawelu, Starego Miasta i Kazimierza, niższym dolnym limicie punktacji dla obszarów położonych poza obrębem wpisu na listę UNESCO, lecz w granicach pomników historii, oraz najniższym zakresie możliwej punktacji dla enklaw zabytkowych poza obszarami pomników historii. Na podstawie doświadczeń lat poprzednich w roku 2019 Społeczny Komitet Odnowy Zabytków Krakowa postanowił wprowadzić odrębny system punktacji eksperckiej dla wniosków rozpatrywanych w ramach priorytetu „IV. Obiekty mieszkalne i usługowe”, zakładający ocenę wartości artystycznej, historycznej lub naukowej chronionej wnioskowanym zadania (do 25% punktów), konieczność wykonania prac wynikająca ze stanu substancji zabytkowej (do 25% punktów), rangi obiektu w układzie urbanistycznym (do 10% punktów) i zgodności wnioskowanego zadania z założeniami strategicznymi zawartymi w *Programie i kierunkach działania SKOZK* (do 5% punktów). Ocena wniosków rozpatrywanych we wszystkich priorytetach uwzględnia także obiektywną ocenę parametryczną (do 35% możliwych do otrzymania przez wniosek punktów, z czego 5% w przypadku objęcia obiektu finansowaniem

z NFRZK w dwóch poprzednich latach oraz do 30% za zadeklarowany wkład własny – proporcjonalnie do jego wysokości).

Rok 2019 był trzecim rokiem realizacji projektów kluczowych NFRZK. Zgodnie z przyjętą definicją za projekty kluczowe uznane być mogą „zadania realizowane w obiektach o szczególnym znaczeniu dla dziedzictwa narodowego, stanowiących pod względem artystycznym lub historycznym wybitne świadectwa zjawisk kulturowych i społecznych, wydarzeń i procesów historycznych istotnych dla historii Polski, ze szczególnym uwzględnieniem obiektów wpisujących tę historię w kontekst uniwersalny.” Cechą szczególną projektów kluczowych jest silniejsze niż w przypadku pozostałych zadań powiązanie działań konserwatorskich i restauratorskich z efektami w postaci rozwinięcia lub udoskonalenia funkcji zabytku związanych z propagowaniem dziedzictwa.

Rok 2019 był siódmym rokiem realizacji planu rzeczowo-finansowego odnowy zabytków Krakowa w podziale na priorytety i działania. Alokacje finansowe do poszczególnych priorytetów i działań ustalane były kwotowo w aktualizowanej na bieżąco wieloletniej prognozie finansowej NFRZK. W 2019 roku dofinansowania z NFRZK udzielane były w ramach następujących działań priorytetów i działań:

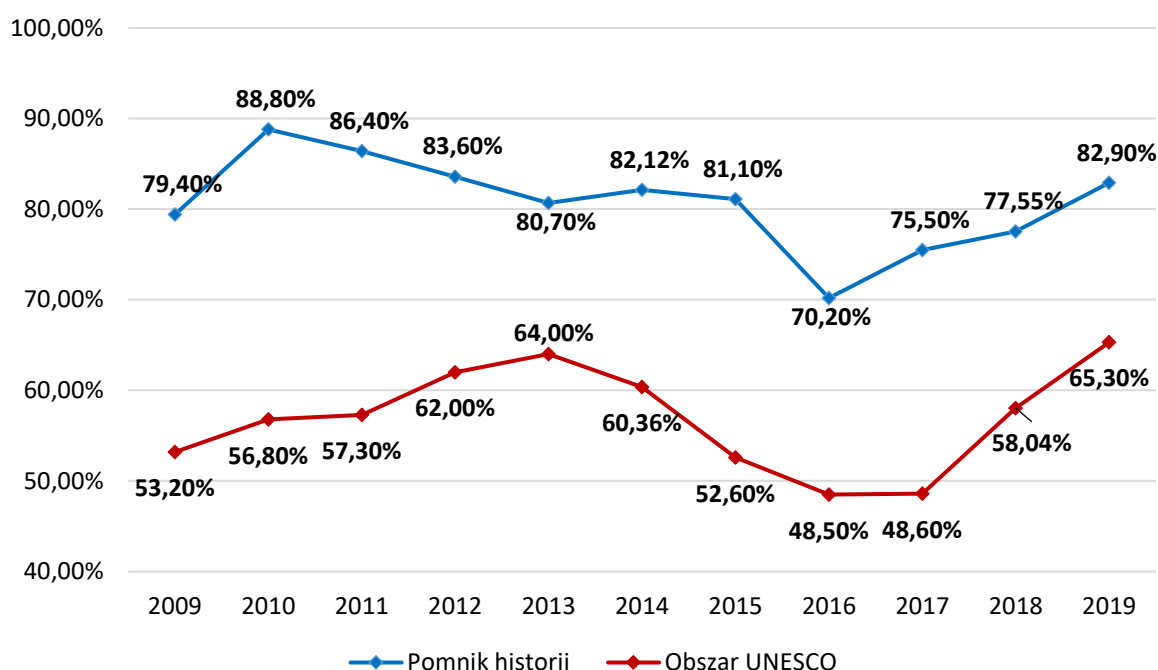
- **Priorytetu operacyjnego „I. Projekty kluczowe”**, obejmującego 11 strategicznych projektów przewidzianych pierwotnie do realizacji w latach 2017–2019;
- **Priorytetu operacyjnego „II. Obiekty użyteczności publicznej”**, zawierającego działanie „II.1 Twierdza Kraków”;
- **Priorytetu operacyjnego „III. Obiekty sakralne”**;
- **Priorytetu operacyjnego „IV. Obiekty mieszkalne i usługowe”**, zawierającego działanie „IV.1 Drogi na Wawel” (o poszerzonym od 2016 roku zasięgu terytorialnym), przy czym w roku 2019 w ramach tego priorytetu wyłącznie kontynuowano przedsięwzięcia wieloletnie etapowane rozpoczęte w latach ubiegłych (nie 2018 roku nie przeprowadzono naboru wniosków o dofinansowania na rok 2019);
- **Priorytetu operacyjnego „V. Kaplice grobowe, nagrobki, pomniki cmentarne i zespoły zieleni komponowanej”** zawierającego działanie „V.1 Cmentarz Rakowicki – księga historii Polski”.

Na zadania zrealizowane **na obszarach uznanych za pomniki historii** przeznaczono w 2019 roku z NFRZK **25.061.492,83** zł, tj. **82,90%** ogółu wydatkowanych środków Funduszu. Z tej sumy 23.076.919,11 zł, tj. 76,34% ogółu wydatkowanych środków Funduszu, przypadło na historyczne centrum miasta uznane za pomnik historii w 1994 roku (w latach poprzednich dla tego pomnika historii współczynnik ten wynosił: 2009 – 79,4%, 2010 – 88,8%, 2011 – 86,4%, 2012 – 83,6%, 2013 – 80,7%, 2014 – 82,12%, 2015 – 81,1%, 2016 – 70,2%, 2017 – 75,5%, 2018 – 77,55%). Rok 2019 oznaczał zatem utrzymanie nakładów na jedyny do 2017 roku i zarazem największy pomnik historii w granicach Krakowa na zbliżonym do poprzednich trzech lat poziomie. Było to możliwe dzięki podtrzymaniu w 2019 roku koncentracja środków NFRZK na projektach kluczowych, z których zdecydowana większość realizowana była na obszarze historycznego centrum miasta.

Z kolei na zadania realizowane w centralnej części śródmiejskiego pomnika historii, stanowiącej od 1978 roku przedmiot wpisu na **Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO**,

przeznaczono z NFRZK w 2019 roku kwotę **19.740.494,08 zł**, tj. **65,30%** ogółu wydatków (w latach poprzednich: 2009 – 53,2%, 2010 – 56,8%, 2011 – 57,3%, 2012 – 62,0%, 2013 – 64,0%, 2014 – 60,36%, 2015 – 52,6%, 2016 – 48,5%, 2017 – 48,6%, 2018 – 58,04%). Oznacza to najwyższy w ujęciu procentowym poziom koncentracji nakładów z NFRZK na obszarze UNESCO od początku dekady. Podobnie jak w przypadku opisanego wyżej wskaźnika dla pomnika historii w granicach z 1994 roku efekt ten związany jest z koncentracją nakładów Funduszu na projektach kluczowych.

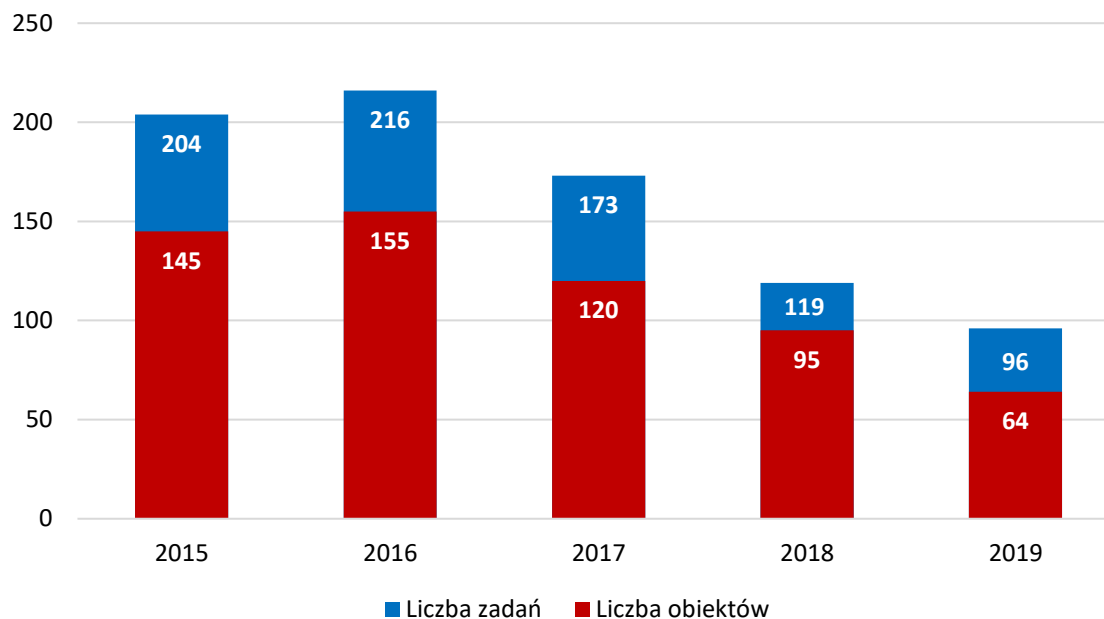
Wykres 2. Udział wydatków z NFRZK na prace w obiektach zlokalizowanych na terenie objętym wpisem na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz na obszarze pomnika historii „Kraków – historyczny zespół miasta” w skali wszystkich wydatków NFRZK w poszczególnych latach

2.3.2 Osiągnięte rezultaty konserwatorskie

W roku 2019 zrealizowano przy udziale środków NFRZK **96** zadań w **64** obiektach zabytkowych (w rozumieniu pozycji w rejestrze zabytków nieruchomych, tj. niezależnie od faktycznej liczby budowli objętych ochroną na podstawie jednego wpisu do rejestru). W stosunku do lat 2018 (119 zadań w 95 obiektach), 2017 (173 zadania w 120 obiektach), 2016 (216 zadań w 155 obiektach) i 2015 (204 zadania w 145 obiektach) nastąpił zatem dalszy, tym razem znaczący spadek liczby zadań i obiektów, co było pochodną przyjętych założeń strategicznych zmierzających do koncentracji wydatków (wprowadzenie formuły projektów kluczowych, wprowadzenie minimalnych progów kosztowych warunkujących możliwość ubiegania się o dofinansowanie) oraz ogólnego wzrostu cen na rynku usług przy utrzymywaniu wydatków NFRZK w całym analizowanym okresie zbliżonym poziomie.

Wykres 3. Liczba obiektów i zadań objętych dofinansowaniem z NFRZK

Do **najważniejszych rezultatów** prac konserwatorskich realizowanych w 2019 roku przy wykorzystaniu dofinansowań z NFRZK należy zaliczyć:

- w **kryptach archikatedry wawelskiej**, w ramach projektu kluczowego NFRZK: pełną konserwację sarkofagów króla Władysława IV i królowej Cecylii Renaty. Rozpoczęto również konserwację sarkofagu króla Augusta II Mocnego. Podczas prac konserwatorskich wyjęto, zabezpieczono i poddano renowacji królewskie insygnia grobowe należące do Augusta II Mocnego – koronę i berło. Konserwacji poddano również regalia wydobyte z innych sarkofagów we wcześniejszych etapach realizacji projektu kluczowego: koronę i berło króla Władysława IV (odnalezione w sarkofagu królowej Anny Habsburżanki) i pozłacane jabłko króla Zygmunta III Wazy;
- w **bazylice Mariackiej**, w ramach projektu kluczowego NFRZK: kontynuację kompleksowej konserwację ołtarza Wita Stwosza. Prace przeprowadzone w 2019 roku objęły badania i odnowę wielkowymiarowych rzeźb ukazujących sceny Zaśnięcia i Wniebowzięcia NMP oraz konstrukcji szafy głównej ołtarza. Działania prowadzone w 2019 roku obejmowały również demontaż baldachimu środkowego w szafie głównej oraz dwóch baldachimów bocznych wraz z pinaklami i kolumnami. W trakcie zabiegów konserwatorskich odkryto nieznaną dotychczas inskrypcję datacyjną („1486”), umieszczoną na figurze św. Jakuba. Odkrycie to poszerza wiedzę na temat powstawania najważniejszego w Polsce arcydzieła rzeźby gotyckiej;
- w tzw. **dolnym kościele Pijarów**, w ramach projektu kluczowego: odsłonięcie i częściową rekonstrukcję późnobarokowego wystroju malarskiego z cyklem malowideł o tematyce pasyjnej autorstwa Andrzeja Radwańskiego, czołowego polskiego malarza I połowy XVIII wieku. Przeprowadzone prace konserwatorskie pozwoliły przywrócić dolnemu kościołowi pierwotną funkcję kaplicy Świętych Schodów;
- w **dawnym Arsenale Miejskim wraz z basztami Ciesielską i Stolarską**, w ramach projektu kluczowego NFRZK: ukończenie trzyletniego remontu generalnego połączonego z modernizacją obiektu, powiększeniem powierzchni ekspozycyjnej i jego dostosowaniem

do standardów współczesnego muzealnictwa, z przeznaczeniem na siedzibę m.in. galerii sztuki starożytnej Muzeum XX. Czartoryskich – oddziału Muzeum Narodowego w Krakowie.

W roku 2019 prowadzono przy udziale dofinansowań z NFRZK także działania w wielu innych obiektach zabytkowych.

W obrębie **zabytkowego zespołu zabudowy Wzgórza Wawelskiego** kontynuowano prace konserwatorskie we wnętrzu katedry prowadzone przy prospekcie organowym, polichromii na ścianach chóru i rozecie w ścianie zachodniej. W ramach kolejnego etapu przedsięwzięcia wieloletniego etapowanego kontynuowano konserwację kolejnej partii XVII-wiecznych jedwabnych tkaniny obiciowych z wnętrza Kapituły Metropolitalnej.

W **bazylice Mariackiej** zakończono prowadzone od 2014 roku prace zabezpieczające i konserwatorskie przy znajdujących się w stanie awarii kamiennych pinaklach wieńczących przypory prezbiterium i nawy głównej. W tej samej świątyni w 2019 roku rozpoczęto wieloletnie przedsięwzięcie etapowane obejmujące odnowę kamiennych epitafiów w południowej ścianie prezbiterium oraz gzymsów i cokołów. W pobliskiej kamienicy „**Wikarówka**” przy Placu Mariackim 5 rozpoczęto zaplanowany na trzy lata remont konserwatorski elewacji.

W **zespole ulicy Kanoniczej** w 2019 roku zrealizowano trzy zadania obejmujące prace remontowe w kamienicy przy **ul. Kanoniczej 9**, gdzie rozpoczęto odnowę elewacji dziedzińcowej, w **kamienicy Dziekańskiej** (siedzibie Muzeum Archidiecezjalnego Kardynała Karola Wojtyły przy ul. Kanoniczej 21), w której odnowiono sgraffitową fasadę, oraz w **Domu Jana Długosza przy ul. Kanoniczej 25**, w którym kontynuowano w formule przedsięwzięcia trzyletniego działania obejmujące remont konserwatorski całej budowli. Podczas prac prowadzonych w wykopach przy południowej ścianie tego zabytku odkryto fragmenty muru obronnego z czasów średniowieczna, być może stanowiące fragmenty tzw. bramy Pobocznej. W **kościelnie św. Idziego przy ul. Grodzkiej 67** wykonano remont konserwatorski silnie zdegradowanej elewacji zachodniej świątyni. W tzw. **kamienicy przy ul. Grodzkiej 44 / Senackiej 10** ukończono drugi etap przedsięwzięcia wieloletniego obejmującego remont konserwatorski elewacji frontowych wraz z rekonstrukcją stolarki okiennej.

W obrębie Plant w **dawnym klasztorze Karmelitów z XVII wieku** – obecnie siedzibie Muzeum Archeologicznego usytuowanej przy ul. Senackiej 3 w formule przedsięwzięcia wieloletniego kontynuowano remont konserwatorski rozległych elewacji. W ramach prac towarzyszących tworzeniu Panteonu Narodowego w wirydarzu **kościelnie św. św. Piotra i Pawła** przy ul. Grodzkiej 52a pomiędzy reliktem muru średniowiecznego a fundamentem wschodniej ściany kościelnie przeprowadzono działania zabezpieczające i roboty ziemne. W tej samej świątyni zakończono drugi etap przedsięwzięcia wieloletniego, w ramach którego wymieniono pokrycie dachu kopuły, prezbiterium oraz nawy głównej i naw bocznych świątyni. W sąsiednim **klasztorze Sióstr Klarysek z kościelnie św. Andrzeja** przy ul. Grodzkiej 54 wykonano etap remontu dachu i kominów budynków klasztornych. W zakresie tego samego zadania kontynuowano również renowację stałego wyposażenia wnętrza barokowego chóru na emporze kościelnie, na które składają się m.in. liczne obrazy i rzeźby pochodzące z różnych okresów i prezentujące zróżnicowany poziom artystyczny. W **dawnym Collegium Jezuickim – Collegium Broscianum UJ** przy ulicy Grodzkiej 52 ukończono drugi etap przedsięwzięcia

wieloletniego obejmującego remont elewacji podwórzowej wraz z rekonstrukcją stolarki. W **Pałacu Wielopolskich** na placu Wszystkich Świętych 3–4 zakończono drugi etap przedsięwzięcia wieloletniego etapowanego obejmującego remont elewacji od strony pl. Wszystkich Świętych oraz trzech portali kamiennych z elewacji podwórca oraz kamiennej kolumny zdwojonej arkady przewiązki.

W **zespole klasztornym Dominikanów** przy ul. Stolarskiej 15 kontynuowano realizację projektu kluczowego związanego z adaptacją części średniowiecznych i nowożytnych pomieszczeń klasztoru na Muzeum Polskiej Prowincji Dominikanów. W trakcie prac archeologicznych towarzyszących robotom konstrukcyjnym odnaleziono m.in. tłok pieczętny prowincjała dominikańskiego, datowany na lata 60. XIII wieku, co umieszczałoby go w szeregu najstarszych zabytków tego typu w polskich zbiorach. Natomiast w **zespole klasztornym Franciszkanów** na pl. Wszystkich Świętych 5 kontynuowano kompleksowe prace konserwatorskie związane z realizacją projektu kluczowego w gotyckich krużgankach. W **kamienicy przy ul. Stolarskiej 15** – obecnie siedzibie Konsulatu Generalnego Republiki Francuskiej przeprowadzono remont konserwatorski elewacji frontowej. W budynku **Collegium Novum UJ** ukończono drugi etap przedsięwzięcia wieloletniego, w ramach którego wykonano roboty budowlano-konserwatorskie w salach Biura Rektora oraz w pomieszczeniach drugiego piętra. Środkami z NFRZK wsparto również remont konserwatorski elewacji wewnętrznych dziedzińca skrzydła południowego **Pałacu Biskupów Krakowskich** największego po Wawelu pałacu w centrum Krakowa. W **zespole kościoła i klasztoru pw. św. Kazimierza Królewicza** Ojców Reformatorów przy ul. Reformackiej 4 ukończono pierwszą fazę dwuletniego zadania obejmującego remont konserwatorski muru klasztoru. Ze środków NFRZK wykonano również w ramach pierwszego etapu przedsięwzięcia wieloletniego w budynku **Klasztoru Sióstr Dominikanek** przy ul. Mikołajskiej 21 prace konstrukcyjne związane ze stabilizacją posadowienia obiektu poprzez wykonanie mikropali iniekcyjnych w ścianach fundamentowych. W ramach zadań realizowanych w 2019 roku ukończono również trwające od 2015 roku interwencyjne prace przy osypujących się i zawilgoconych ścianach i sklepieniach XIV-wiecznych piwnic w **budynku plebanii Parafii św. Krzyża** w celu przystosowania wspomnianych pomieszczeń do działalności muzealnej. W **zespole kościelno-klasztornym Zgromadzenia Sióstr Kanoniczek Ducha Świętego de Saxia** rozpoczęto przedsięwzięcie wieloletnie obejmujące remont konserwatorski elewacji frontowej i bocznej świątyni oraz elewacji budynku klasztornego od ul. Św. Tomasza 23. W **klasztorze Zgromadzenia Panien Ofiarowania Najświętszej Maryi Panny** ukończono remont konserwatorski elewacji frontowej. W **zespole kolegiaty św. Anny** przy ul. św. Anny 11 rozpoczęto zaplanowane na trzy lata prace zabezpieczające połączone z izolacją przeciwwilgociową budynku probostwa i części elewacji kościoła wraz z remontem konserwatorskim elewacji zachodniej i północnej probostwa.

Na terenie dawnego miasta Kazimierza pracami objęto zabytki wielowiekowego współistnienia społeczności chrześcijańskiej i żydowskiej. W **zespole klasztornym Augustianów** kontynuowano rozpoczęty w 2018 roku remont znajdującej się w stanie awarii ceglanej elewacji południowej nawy gotyckiego kościoła pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej. W 2019 roku ukończono kolejny etap czteroletniego projektu kluczowego realizowanego ze środków NFRZK w **bazylice pw. Bożego Ciała** obejmujący konserwację barokowych ołtarzy Chrystusa Ukrzyżowanego, Chrystusa Salwatora, Matki Boskiej Łaskawej i św. Józefa, połączoną z odsłonięciem ich pierwotnej kolorystyki. Kontynuowano również konserwację

zespołu belki tęczowej wraz z grupą Ukrzyżowania pochodzącej z 1763 roku. W pobliskim klasztorze **Kanoników Regularnych Laterańskich** przeprowadzono remont elewacji frontowej klasztoru w obrębie budynku głównego wraz z izolacjami przeciwwilgociowymi. W 2019 roku dzięki środkom NFRZK kontynuowano renowację **murów średniowiecznego miasta Kazimierz przy ul. Paulińskiej**. W **zespole klasztornym Ojców Paulinów na Skalce** w obrębie relikwów zabudowy gotyckiej przy południowej ścianie kościoła wykonano izolacje pionową wzdłuż ściany fundamentowej kościoła oraz drenaż wraz z towarzyszącym nadzorem archeologicznym i architektoniczno-badawczym. W tej samej świątyni w związku z wystąpieniem awaryjnego stanu elewacji, tj. odspojeniem się części gzymsu wieńczącego tympanon, przeprowadzono remont środkowej części fasady. W trakcie prac konserwatorskich odsłonięto pierwotną XVIII-wieczną czerwoną kolorystykę półkolumn i pilastrów. W **Synagodze Tempel** kontynuowano prace zabezpieczające, związane z konstrukcyjnym wzmocnieniem słupów pierwszego piętra galerii wewnętrznej. Przywrócono im również oryginalne zielone polichromie, odciążono strukturę nośną i wsporniki. W ramach realizacji projektu kluczowego kontynuowano prace rewaloryzacyjne w **zespole synagogi i cmentarza Remuh**, obejmujące w 2019 roku wzmocnienie konstrukcji odcinka muru cmentarza od strony ul. Lewkowej i Ciemnej, odtworzenie historycznego wyjścia z babińca synagogi na cmentarz.

W obrębie pozostałej, to jest położonej już poza obszarem wpisu na listę UNESCO, części historycznego centrum Krakowa uznanego w 1994 roku za pomnik historii przy udziale środków z NFRZK prowadzono w 2019 roku prace remontowe i konserwatorskie w wielu zespołach architektury świeckiej i sakralnej.

Objęły one m.in. kontynuację prac konserwatorskich przy wystroju wnętrza **kościół św. Mikołaja przy ul. Kopernika 9** (dekoracje ścian i sklepień zakrytych). W **bazylice pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa Księża Jezuitów** przy ul. Kopernika 26 kontynuowano remont konserwatorski elewacji. W 2019 roku zabiegom konserwatorskim poddano obrazy stanowiące stałe wyposażenie **barokowej furty klasztornej w Klasztorze Sióstr Karmelitanek Bosych** przy ul. Kopernika 44. Prace objęły również boazerię, bębny, a także drzwi wewnętrzne do rozmównicy. W budynku **Polskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”** przy ul. Piłsudskiego 27 kontynuowano prace w ramach projektu kluczowego, przeprowadzono roboty wykończeniowe na poziomie piwnic oraz kontynuowano prace na poziomie parteru budynku i poddasza oraz rozpoczęto konserwację sali Talowskiego. W budynku **Dawnej Akademii Handlowej – obecnie Zespole Szkół Ekonomicznych nr 1 Kapucyńskiej 2** kontynuowano konserwację posadzek w korytarzach pierwszego piętra oraz bocznej klatki schodowej oraz stolarki okiennej oraz bramy wejściowej. W **klasztorze Zgromadzenia Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego** przy ul. Garncarskiej 26 zakończono remont konserwatorski dachu nad budynkiem klasztornym, a w **zespole kościelno-klasztornym Sióstr Karmelitanek Bosych** przy ul. Łobzowskiej 40 kontynuowano zabezpieczenie znajdującego się w stanie awarii muru ogrodzeniowego. W **dworku „Kossakówka”** przy pl. Kossaka 4 kontynuowano zabezpieczanie konstrukcji budynku poprzez przemurowanie uszkodzonych fragmentów ścian.

W grupie najcenniejszych zabytków położonych poza obszarem historycznego centrum miasta uznanym w 1994 roku za pomnik historii współfinansowano kontynuację rewaloryzacji budynków wchodzących w skład **zespołu szpitalnego miasta-ogrodu w Krakowie-Kobierzynie** (budynki nr 1, 10, 28, 40), a także dofinansowano wykonanie dokumentacji projektowej dla remontu kapitalnego budynku nr 31. W **drewnianym kościele pw. św. Bartłomieja Apostoła w Mogile** przy ul. Klasztornej 4 kontynuowano realizację

przedsięwzięcia wieloletniego etapowanego, w ramach którego m.in. zabezpieczono elementy konstrukcji nośnej oraz przystąpiono do remontu znajdującej się w stanie awarii sygnaturki. W **zespole klasztornym Cystersów w Mogile** kontynuowano prace w ramach projektu kluczowego obejmującego adaptację budynku przeoratu i opatówki do funkcji Muzeum Cystersów, z kolei w ramach przedsięwzięcia wieloletniego etapowanego realizowanego w kościele klasztornym kontynuowano konserwację polichromii i wystroju nawy głównej autorstwa Jana Bukowskiego oraz barokowej polichromii ściennej kaplicy Świętego Krzyża wraz z niezbędnymi pracami w zakresie instalacji technicznych. Dofinansowaniem ze środków NFRZK wsparto również kolejne etapy konserwacji wnętrz kościołów w **zespole klasztornym Kamedulów na Bielanych** oraz **zespole opactwa Benedyktynów w Tyńcu**. W związku ze stwierdzeniem postępującej destrukcji **romańskiego portalu w kościele św. Augustyna i św. Jana Chrzyciela w zespole klasztornym Norbertanek na Zwierzyńcu** przy ul. Kościuszki 88 wykonano wstępne prace ratunkowe i badawcze, które wskazały na potrzebę pełnego odsłonięcia portalu i przeciwwilgociowego zabezpieczenia jego otoczenia.

Ze wsparciem dofinansowania z NFRZK prowadzono w roku 2019 prace w zabytkach fortecznych dawnej austriackiej Twierdzy Kraków, z czego najwięcej w ramach działania szczegółowego „II.1 Twierdza Kraków” realizowanego od 2013 roku w ramach priorytetu operacyjnego „II. Obiekty użyteczności publicznej”. Prace o najszerszym zakresie prowadzone były w **zespole fortu nr 2 „Kościuszko”** u stóp Kopca Kościuszki przy al. Waszyngtona 1, objętym w 2017 roku przez Prezydenta RP wpisem na Listę Pomników Historii. W 2019 roku przeprowadzono prace w Bastionie V w związku z jego adaptacją na cele Muzeum Kościuszkowskiego (projekt kluczowy NFRZK), przy reliktach Bastionów I–III obejmujących ich odsłonięcie na potrzeby powstającego parku, w neogotyckiej kaplicy bł. Bronisławy projektu Feliksa Księżarskiego oraz przy ceglanych elewacjach koszar szyjowych, bastionu IV, kaponiery północnej i kurtyny III-IV. W **forcie „Kleparz”** przy ul. Kamiennej 2/4, jednym z dwóch największych krakowskich założeń fortyfikacyjnych, kontynuowano kompleksowe prace rewaloryzacyjne w obrębie zachodniej kaponiery typu „kocie uszy”, związane z jej adaptacją do potrzeb przestrzeni ekspozycyjno-turystycznej. Środki NFRZK wsparty również kontynuację rewitalizacji **fortu nr 52 „Borek”** wraz otaczającą go zielenią w związku z jego adaptacją na dzielnicowy ośrodek kultury. W **forcie 49 „Krzesławice”** – miejscu martyrologii z okresu II wojny światowej w ramach dwóch zadań dofinansowanych z budżetu NFRZK wykonano remont schronu głównego, poterny i kaponiery czołowej, rozebrano budynki inwentarskie, częściowo rekonstruowano profile ziemne oraz odtworzono pierwotny przebieg fosy północno-zachodniej i wschodniej z umocnieniem skarp. W **forcie 51 ½ „Swoszowice”**, zagospodarowanym przez Fundację „Gloria Fortibus” na cele Muzeum Spraw Wojskowych, wykonano remont konserwatorski budynku koszar i kaponiery obrony wjazdu. W **forcie pancernym 52 ½ N „Skotniki”** kontynuowano, w formule przedsięwzięcia trzyletniego, adaptację obiektu dla potrzeb Centrum Dokumentacji Zsyłek, Wypędzeń i Przesiedleń – jednostki badawczej Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie. W **forcie 52 ½ S „Skotniki” („Sidzina”)**, silnie zdegradowanym pustostanie przejętym w użytkowanie z myślą o rewaloryzacji przez „Fundację Pełną Życia”, rozpoczęto remont i przebudowę dawnego bloku koszarowo-bojowego oraz kontynuowano prace porządkujące zaniedbany od dziesięcioleci zespół fortecznej zieleni komponowanej.

Rok 2019 był czwartym rokiem realizacji przez SKOZK działania „**V.1 Cmentarz Rakowicki – księga historii Polski**”, w ramach którego podjęto renowację 7 nagrobków, grobowców i pomników nagrobnych osób wybitnie zasłużonych dla historii i kultury

narodowej. Poza działaniem szczegółowym na Cmentarzu Rakowickim odnowiono szereg innych nagrobków, w tym m.in. w ramach pierwszego etapu przedsięwzięcia wieloletniego nagrobek profesora Franciszka Matejki, brata Jana Matejki, bibliotekarza, historyka sławisty, prawnika, filozofa, oraz Karoliny Górskiej (z rzeźbą autorstwa Stanisława Lipińskiego). Na Cmentarzu Żydowskim tzw. Nowym przy ul. Miodowej 55 w formule zadania trzyletniego kontynuowano konserwację 150 kamiennych macew w najstarszej części cmentarza. W 2019 roku pionizacji i stabilizacji oraz konserwacji technicznej i estetycznej poddano 50 pomników nagrobnych.

3. DZIAŁALNOŚĆ FINANSOWA

Do zadań SKOZK należy troska o zapewnienie wpływu środków na NFRZK oraz społeczna kontrola prawidłowego i efektywnego ich wykorzystania. Pieczę nad działalnością Komitetu w tym zakresie sprawowała przede wszystkim Komisja Finansowa SKOZK pracująca w roku 2019 pod kierunkiem **prof. dra hab. Jerzego Zdrady**. Obsługę finansową NFRZK zgodnie z ustawą z dnia 18 kwietnia 1985 roku o NFRZK zapewniał w 2019 roku **Wojewoda Małopolski**.

W 2019 roku Komisja Finansowa odbyła 6 posiedzeń w dniach: 5 marca, 28 maja, 3 lipca, 6 września, 28 października i 9 grudnia.

Zasadniczym zadaniem Komisji było dbanie o prawidłowy przebieg finansowania procesu rewaloryzacji zabytków Krakowa, opiniowanie niezbędnych korekt planu rzeczowo-finansowego zapewniających pełne wykorzystanie limitów, wypracowywanie opinii, analiz i ocen dla potrzeb Prezydium i Zebrania Plenarnego SKOZK. Sprawując kontrolę finansową nad realizacją planu rzeczowo-finansowego Komisja Finansowa co kwartał analizowała przedkładane przez WRZKiDN MUW informacje o stanie zaawansowania finansowego planu oraz proponowanych korektach.

Wpływy do NFRZK wyniosły w 2019 roku **30.428.630,97 zł**, na którą to sumę złożył się m.in. stan środków na dzień 1 stycznia 2019 roku w wysokości 282.531,81 zł oraz dotacja z budżetu państwa przekazana za pośrednictwem Kancelarii Prezydenta RP w wysokości **30.000.000,00 zł**. Wydatki z NFRZK na prace w obiektach zabytkowych ujętych w rocznym planie rzeczowo-finansowym odnowy zabytków Krakowa wyniosły **30.229.418,53 zł**, co stanowiło 99,98% łącznej kwoty dofinansowań przyznanych w planie rzeczowo-finansowym po korektach. Stan środków na rachunku NFRZK na dzień 31 grudnia 2019 roku wyniósł **199.212,44 zł**.

W celu zapewnienia optymalnego wykorzystania środków finansowych NFRZK, w odpowiedzi na wnioski beneficjentów i propozycje przedłożone przez WRZKiDN MUW, poparte opiniami komisji problemowych SKOZK, przeprowadzono w 2019 roku **5 korekt** planu rzeczowo-finansowego odnowy zabytków Krakowa. Z uwagi na powiązanie zapisów planu rzeczowo-finansowego z kosztami poszczególnych zadań przyjętymi na podstawie przedłożonych przez beneficjentów wstępnych kosztorysów oraz ich późniejsze uściślenie w toku realizacji planu w oparciu o faktyczne koszty, szczegółowe przedstawienie dokonanych w trakcie roku zmian w planie rzeczowo-finansowym wykracza poza ramy niniejszego sprawozdania. Informacje o korektach znajdują się w odpowiednich uchwałach Prezydium SKOZK opublikowanych w Biuletynie Informacji Publicznej (<http://bip.skozki.pl/category/uchwaly-prezydium-skozki-2019/>).

Tytułem ogólnej informacji odnotować należy, że **pierwszej** korekty planu rzeczowo-finansowego dokonano 30 maja (Uchwała Nr 4/2019 Prezydium SKOZK). Zwiększono wówczas limit dofinansowania dla 6 zadań o łączną kwotę 405.383,43 zł, zmniejszono przyznane limity dofinansowań dla 9 zadań o łączną kwotę 137.803,98 zł; skreślono z planu 1 zadanie z limitem dofinansowania 44.000,00 zł oraz zmniejszono rezerwę NFRZK o kwotę 163.123,58 zł, tj. do wysokości 1.545,90 zł.

Drugiej korekty planu rzeczowo-finansowego dokonano 4 lipca (Uchwała Nr 8/2019 Prezydium SKOZK). Zmniejszono przyznane limity dofinansowań dla 6 zadań o łączną kwotę 192.116,24 zł; wprowadzono do planu rzeczowo-finansowego 1 nowe zadanie z limitem dofinansowania w kwocie 42.312,00 zł; zwiększono limit dofinansowań dla 1 zadania o kwotę 276.384,00 zł, skreślono z planu 1 zadanie z limitem dofinansowania w kwocie 201.946,28 zł; zwiększono rezerwę NFRZK o kwotę 75.366,52 zł, tj. do wysokości 76.912,42 zł.

Trzeciej korekty planu rzeczowo-finansowego dokonano 9 września (Uchwała Nr 12/2019 Prezydium SKOZK). Zmniejszono przyznane limity dofinansowań dla 21 zadań o łączną kwotę 753.922,29 zł; skreślono z planu 1 zadanie z limitem dofinansowania w kwocie 26.076,00 zł; zwiększono limit dofinansowań dla 4 zadań o łączną kwotę 642.647,35 zł; wprowadzono do planu rzeczowo-finansowego 1 nowe zadania z limitem dofinansowania w kwocie 170.000,00 zł; zmniejszono rezerwę NFRZK o kwotę 32.574,97 zł, tj. do wysokości 44.337,45 zł.

Czwartej korekty planu rzeczowo-finansowego dokonano 29 października (Uchwała Nr 14/2019 Prezydium SKOZK). Zmniejszono przyznane limity dofinansowań dla 11 zadań o łączną kwotę 354.765,04 zł; wprowadzono do planu rzeczowo-finansowego 1 nowe zadanie z limitem dofinansowania w łącznej kwocie 39.667,50 zł; zwiększono limit dofinansowań dla 4 zadań o łączną kwotę 229.996,78 zł; zwiększono rezerwę NFRZK o kwotę 60.100,76 zł, tj. do wysokości 104.438,21 zł.

Piątej korekty planu rzeczowo-finansowego dokonano 10 grudnia (Uchwała Nr 16/2019 Prezydium SKOZK). Zmniejszono przyznane limity dofinansowań dla 7 zadań o łączną kwotę 42.389,60 zł; zwiększono rezerwę NFRZK o kwotę 42.389,60 zł, tj. do wysokości 146.827,81 zł.

Istotnym czynnikiem brany pod uwagę zarówno na etapie planowania wydatków NFRZK w roku 2019, jak i w ramach kolejnych korekt planu był udział wkładów własnych beneficjentów w koszcie realizacji zadań. W momencie uchwalania planu rzeczowo-finansowego na rok 2019 stosunek dofinansowań z NFRZK do wkładów własnych beneficjentów w kosztach realizacji całości planu wynosił jak 52,71 : 47,29 (kwotowo: 30.182.862,33 zł do 27.083.791,17 zł). W porównaniu z rokiem poprzednim przyjęty plan zakładał zatem wzrost udziału procentowego środków NFRZK w ogólnej wartości objętych planem zadań (z 51,78 % w roku 2018 do wspomnianych 52,71% w roku 2019). Ostatecznie w toku realizacji planu uzyskano w roku 2019 **proporcje dofinansowań z NFRZK do wkładów własnych beneficjentów w zadania objęte dofinansowaniami jak 50,18 : 49,82** (kwotowo: 30.229.418,53 zł do 30.007.182,18 zł). Znaczy to, że do każdej złotówki pochodzącej z NFRZK beneficjenci dołożyli średnio w celu pokrycia kosztów zakontraktowanych prac 0,99 zł (w roku 2018 – 0,91 zł, w roku 2017 – 0,79 zł). Tym samym współczynnik ten uległ w porównaniu z rokiem ubiegłym zmianie na korzyść NFRZK mimo koncentracji nakładów Funduszu na projektach kluczowych, które zgodnie z przyjętymi

założeńmi strategicznymi cechować się mają wyższym niż w przypadku pozostałych zadań udziałem środków NFRZK w ogólnej wartości prac.

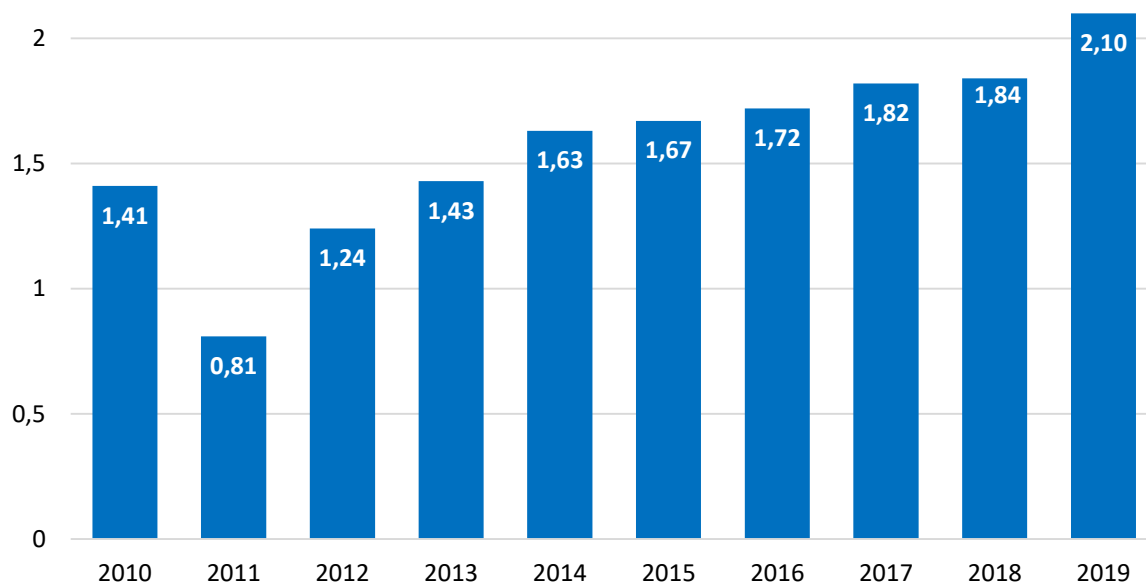
Zarazem oprócz kwoty 30.007.182,18 zł udziału środków własnych beneficjentów w kosztach realizacji zadań objętych planem NFRZK wykazano na podstawie pisemnych sprawozdań przedłożonych przez beneficjentów NFRZK, że na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane w obiektach objętych w 2019 roku dofinansowaniami z NFRZK beneficjenci NFRZK przeznaczyci poza zadaniami ujętymi w planie dodatkowo 33.578.707,76 zł.

Tym samym **łącznie nakłady beneficjentów funduszu** na prace w obiektach ujętych w planie wyniosły w 2019 roku: 30.007.182,18 zł + 33.578.707,76 zł = **63.585.889,94 zł**, a **stosunek nakładów z NFRZK do ogółu nakładów beneficjentów wyniósł:**

1 : 2,10

co było **najwyższym wynikiem w okresie ostatnich 10 lat** i podtrzymało występującą w tym zakresie nieprzerwanie od 2012 roku tendencję wzrostową (w roku 2010 współczynnik ten wynosił 1,41, w 2011 – 0,81, w 2012 – 1,24, 2013 – 1,43, 2014 – 1,63, 2015 – 1,67, 2016 – 1,72, 2017 – 1,82, 2018 – 1,84). Tym samym ogólna wartość udokumentowanych prac we wszystkich obiektach objętych w 2019 roku dofinansowaniami z NFRZK wyniosła **93.815.308,47 zł**.

Wykres 4. Współczynnik nakładów beneficjentów NFRZK na prace rewaloryzacyjne w obiektach ujętych w planie rzeczowo-finansowym Funduszu w stosunku do wysokości dofinansowania NFRZK na zadania realizowane w danym obiekcie

Wzorem lat ubiegłych Przewodniczący SKOZK prof. dr hab. Franciszek Ziejka, Wojewoda Małopolski Piotr Ćwik i Prezydent Krakowa prof. dr hab. Jacek Majchrowski 26 czerwca 2019 roku wystąpili do Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Andrzeja Dudy z prośbą o podjęcie starań o uzyskanie w 2020 roku za pośrednictwem Kancelarii Prezydenta RP dotacji z budżetu państwa do NFRZK w wysokości 40.000.000,00 zł. Wystąpienie zawierało informację o założeniach strategicznych odnowy zabytków Krakowa i realizowanych projektach kluczowych na lata 2017–2020. Kancelaria Prezydenta RP wystąpiła o umieszczenie

w projekcie budżetu państwa na rok 2020 dotacji do NFRZK w wysokości 30.000.000,00 zł, to jest na poziomie roku poprzedniego.

4. DZIAŁALNOŚĆ KONTROLNA

W związku z wymogami prawa finansów publicznych podmioty zaangażowane w przekazywanie i wydatkowanie dotacji z budżetu państwa do NFRZK prowadzą działania w zakresie kontroli i nadzoru nad wykorzystaniem środków budżetowych. W celu koordynacji tych działań zostało zawarte *Porozumienie z dnia 24 czerwca 2016 roku w sprawie współpracy za zakresie nadzoru i kontroli nad wykorzystaniem dotacji z budżetu państwa w ramach Narodowego Funduszu Rewaloryzacji Zabytków Krakowa*, którego stronami są Kancelaria Prezydenta RP, SKOZK i Małopolski Urząd Wojewódzki w Krakowie.

Na podstawie porozumienia Małopolski Urząd Wojewódzki opracował i przedstawił w roku 2019 do konsultacji pozostałym stronom plan kontroli wykorzystania środków NFRZK. Na podstawie planu przeprowadzone zostały w 2019 roku na terenie poszczególnych obiektów zabytkowych kontrole, które obejmowały sprawdzenie poprawności rozliczenia otrzymanych dofinansowań i utrzymania przez beneficjenta zasady pięcioletniej trwałości konserwatorskiej projektu. We wszystkich kontrolach udział wzięli pracownicy Biura SKOZK. Kontrole przeprowadzone w 2019 roku dotyczyły: Archiwum i Biblioteki Kapituły Archikatedralnej na Wawelu (22 maja), domu Arcybractwa Miłosierdzia przy ul. Siennej 5 (28 maja), baszty Złodziejskiej Zamku Królewskiego na Wawelu (27 czerwca), kamienicy przy ul. Limanowskiego 14 (1 sierpnia), kolegium Pijarów (19 września), Fortu 52 ½ N „Skotniki” (25 września), archikatedry na Wawelu (14 października), Collegium Śniadeckiego Uniwersytetu Jagiellońskiego (24 października), Domu „Pod Globusem” przy ul. Długiej 1 – siedziby Wydawnictwa Literackiego Sp. z o.o. (13 grudnia).

Małopolski Urząd Wojewódzki przekazał protokoły z kontroli pozostałym stronom porozumienia z 24 czerwca 2016 roku. W wyniku przeprowadzonych w 2019 roku kontroli nie stwierdzono nieprawidłowości.

5. DZIAŁALNOŚĆ INFORMACYJNA I EDUKACYJNA

5.1 Działania Biura SKOZK

Biuro SKOZK aktualizowało internetowy Biuletyn Informacji Publicznej SKOZK (bip.skozok.pl), a na głównej stronie witryny internetowej www.skozok.pl publikowało informacje o przebiegu najważniejszych prac konserwatorskich i innych wydarzeniach związanych z działalnością SKOZK wraz z ich dokumentacją fotograficzną. W Biuletynie Informacji Publicznej publikowane były uchwały organów SKOZK, aktualizowany na bieżąco po korektach plan rzeczowo-finansowy odnowy zabytków Krakowa ze środków NFRZK i w podobny sposób aktualizowana wieloletnia prognoza finansowa NFRZK.

Komunikaty bieżące, ciekawostki związane z pracami konserwatorskimi i inne informacje o lżejszym charakterze publikowano w serwisie **Facebook**, w ramach profilu Komitetu prowadzonego przez Biuro SKOZK (łącznie w 2019 roku 43 materiały tekstowo-zdjęciowe i udostępnienia). Profil ten między 8 marca 2019 roku a 18 marca 2020 roku zwiększył liczbę stałych obserwatorów z 2.536 do 4.462 (**tj. o 76%**). Pochodzące z różnych lat filmy o działalności SKOZK, w tym o odnowie najważniejszych zabytków Krakowa, w ramach prowadzonego przez Biuro profilu Komitetu w serwisie filmowym YouTube między 8 marca

2019 roku a 18 marca 2020 roku odnotowały 13.453 wyświetleń, a od chwili uruchomienia profilu w styczniu 2010 roku do 18 marca 2020 roku – 111.214 wyświetleń.

Biuro SKOZK zleciło opracowanie i umieściło w internecie reportaż „Chrońmy szlachetne tynki doby modernizmu”, stanowiący podsumowanie II Konferencji Naukowej z cyklu „Zabytki i energia” (zob. poniżej pkt 5.2).

Na stronie internetowej SKOZK dostępne są przygotowane przez Biuro SKOZK scenariusze lekcji i gotowe prezentacje multimedialne na temat krakowskich zabytków i ich odnowy, ujęte w trzech blokach tematycznych adresowanych do różnych grup wiekowych („Co to jest zabytek?”, „Wyjątkowość krakowskich zabytków”, „Zagrożenia dla krakowskich zabytków”).

5.2 Działalność naukowa i popularnonaukowa

SKOZK wraz z Politechniką Krakowską, Polskim Komitetem Narodowym ICOMOS oraz Akademią Sztuk Pięknych w Krakowie współorganizował II Konferencję Naukową z cyklu „Zabytki i energia”, która w dniach 23–24 września 2019 roku odbyła się w Małopolskim Laboratorium Budownictwa Energooszczędnego Politechniki Krakowskiej. Tematem wiodącym konferencji była ochrona tynków szlachetnych na elewacjach budynków modernistycznych pierwszej połowy XX wieku (z uwzględnieniem budownictwa socrealistycznego) w kontekście wyzwań wynikających z konieczności polepszenia bilansu cieplnego tych budynków. W konferencji czynny udział jako prelegenci wzięli członkowie Komitetu: dr hab. Bogusław Krasnowolski oraz dr hab. Waldemar Komorowski. Efektem konferencji jest m.in. opracowanie *Wytycznych i zaleceń ochrony tynków szlachetnych doby modernizmu*, które porządkują definicje i katalogują najczęstsze powody i objawy zniszczeń oraz wskazują zasady i standardy prawidłowej konserwacji tynków szlachetnych wraz z podręcznikiem użytkownika i informacją o alternatywnych (dla styropianu) sposobach termomodernizacji obiektów zabytkowych. *Wytyczne* zostały opracowane przez zespół w składzie: dr hab. Monika Bogdanowska (członek SKOZK, Małopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków), Bożena Boba-Dyga (konserwator dzieł sztuki), Halina Rojkowska-Tasak (członek SKOZK, historyk sztuki), prof. Marcin Furtak (dyrektor Małopolskiego Laboratorium Budownictwa Energooszczędnego). Plik zawierający *Wytyczne* został udostępniony do pobrania na stronie internetowej SKOZK.

W dniach 19-20 września 2019 roku dr Artur Chojnacki, pracownik Biura SKOZK, brał udział w zorganizowanym przez Międzynarodowe Centrum Kultury w Krakowie Piątym Forum Dziedzictwa Europy Środkowej, którego tematem wiodącym było „Dziedzictwo a Środowisko”, przedstawiając referat „Towards Eco-heritage: Shaping the Relations between Nature and Cultural Heritage in Contemporary Krakow”.

5.3 Pozostałe działania informacyjne

W 2019 roku ukazało się w prasie lokalnej („Dziennik Polski”, „Gazeta w Krakowie” – dodatek lokalny „Gazety Wyborczej”, „Gość Niedzielny”), w serwisach internetowych (gazeta.pl, lovekrakow.pl, onet.pl i in.) oraz w serwisach radiowych i telewizyjnych (TVP Kraków, Radio Kraków, Radio Eska i in.) kilkadziesiąt publikacji i audycji dotyczących prac rewaloryzacyjnych prowadzonych w Krakowie dzięki środkom NFRZK i ich efektów.

6. UWAGI KOŃCOWE

Rok 2019 był drugim rokiem realizacji wielu zadań konserwatorskich w formule przedsięwzięć wieloletnich etapowanych. Na 85 zadań realizowanych w roku 2019 dzięki dofinansowaniu NFRZK w trybie innym niż projekty kluczowe aż 49 stanowiło pierwszy lub drugi etap przedsięwzięć wieloletnich, angażując 69% środków Funduszu w ramach priorytetów operacyjnych II–V. Możliwość realizacji zadań rewaloryzacyjnych w formule przedsięwzięć wieloletnich etapowanych, racjonalna z punktu widzenia SKOZK jako instytucji zarządzającej Narodowym Funduszem, okazała się korzystna również dla dysponentów obiektów zabytkowych, którzy w poczuciu stabilności finansowania mogą planować działania rewaloryzacyjne w dłuższym horyzoncie czasowym. Z kolei w przypadku 11 projektów kluczowych rok 2019 był trzecim rokiem realizacji, z czego jeden z projektów (generalny remont dawnego Arsenału Miejskiego w zespole Muzeum Księżąt Czartoryskich) został zakończony i rozliczony. Taki stan rzeczy był wynikiem podjętych w roku latach 2018 i 2019 decyzji o wydłużeniu realizacji 10 z 11 projektów kluczowych z trzech do czterech lat, to jest do 2020 roku, co podyktowane było wzrostem kosztów robót budowlanych oraz ujawnieniem konieczności przeprowadzenia dodatkowych zakresów robót niezbędnych do realizacji osiągnięcia przypisanych projektom kluczowym celów.

Podsumowanie kolejnego roku działalności nakazuje skierować słowa wdzięczności do wszystkich osoby, które przyczyniły się do realizacji ustawowych obowiązków SKOZK. Wyrazy uznania należą się personelowi Biura SKOZK na czele z dyrektorem Maciejem Wilamowskim. Dzięki zaangażowaniu pracowników Biura Komitet mógł płynnie podejmować bieżące decyzje w sprawach NFRZK, a także sprawnie wdrażać kolejne zmiany o charakterze strategicznym. Podkreślić chcemy znakomitą współpracę SKOZK ze Wydziałem Rewaloryzacji Zabytków Krakowa i Dziedzictwa Narodowego Małopolskiego Urzędu Wojewódzkiego i dyrektorem tej jednostki, Panią Joanną Florkiewicz-Kamieniarczyk.

Podziękowania za działania na rzecz odnowy zabytków Krakowa Komitet zechce przyjąć Wojewoda Małopolski Piotr Ćwik. Dobrze układała się w 2019 roku współpraca SKOZK z Władzami Miasta Krakowa. O naszej wdzięczności za zrozumienie potrzeb rewaloryzacyjnych Krakowa i decyzje w tej sprawie zapewniamy parlamentarzystów, szczególnie tych pochodzących z Małopolski, a także Szefa Kancelarii Prezydenta RP Panią Minister Halinę Szymańską oraz Pana Ministra Wojciecha Kolarskiego, Sekretarza Stanu w tejże Kancelarii.

Szczególne słowa podziękowania za opiekę sprawowaną nad procesem odnowy zabytków Krakowa kierujemy na ręce Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Andrzeja Dudy.

Kraków, 28 czerwca 2021 roku

Przewodniczący
Społecznego Komitetu
Odnowy Zabytków Krakowa
/–/
Borysław Czarakczew